

PRESS / Preventing - RESponding – Supporting – young survivors of GBV:
sexual harassment, sexual and cyber violence

Πακέτο Εργασίας (WP) 5 – Ευαισθητοποίηση σχετικά με την
(Διαδικτυακή) Σεξουαλική Παρενόχληση

Παραδοτέο 5.6. –
Έκθεση για τη Νομοθεσία και τις Πολιτικές που αφορούν την
Διαδικτυακή/ Τεχνολογικά υποβοηθούμενη Έμφυλη Βία

1

Νοέμβριος 2023

Credits

Συγγραφείς:

- Άννα Βουγιούκα, κοινωνική επιστήμονας, ερευνήτρια, εμπειρογνώμονας φύλου, Κέντρο Διοτίμα
- Έρρικα Καζάνη, δικηγόρος, ΜΔΕ Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Δικαίου, Κέντρο Διοτίμα

Μετάφραση στα Ελληνικά:

- Λίνα Σιπητάνου – Κέντρο Διοτίμα

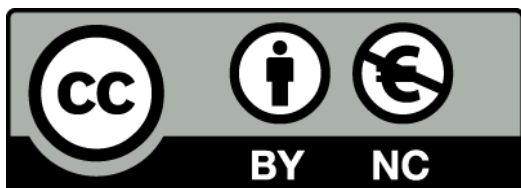
Συντονιστής φορέας του έργου PRESS: Κέντρο για τα έμφυλα δικαιώματα και την ισότητα «Διοτίμα»

Εταίροι:

- Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (ΕΚΠΑ) – Τμήμα Επικοινωνίας και ΜΜΕ
- Genderhood

Αποποίηση ευθύνης

Χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ωστόσο, οι απόψεις και οι γνώμες που εκφράζονται είναι των συγγραφέων και δεν αντικατοπτρίζουν απαραίτητα εκείνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ούτε η Ευρωπαϊκή Ένωση ούτε η χρηματοδοτική αρχή μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνες γι' αυτές.

Το έργο διατίθεται με άδεια Creative Commons Attribution-Non-Commercial 4.0 International License. Για να δείτε αντίγραφο αυτής της άδειας, επισκεφθείτε το <http://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>

Εκτενής περίληψη

Όπως έχει αναγνωριστεί ευρέως και έχει τεκμηριωθεί μέσω ερευνών και κειμένων πολιτικής που έχουν εκπονηθεί σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο, οι τεχνολογίες πληροφορίας/πληροφορικής και επικοινωνιών (ΤΠΕ), όπως και το διαδίκτυο και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, όχι μόνο έχουν μετασηματίσει τις υφιστάμενες μορφές έμφυλης βίας, αλλά έχουν οδηγήσει και στην ανάδυση νέων μορφών, επιτρέποντας την αναπαραγωγή της έμφυλης βίας από απόσταση, χωρίς σωματική επαφή και πέρα από σύνορα, συχνά μέσω της χρήσης ανώνυμων προφίλ. Η χρήση ΤΠΕ εμπεριέχει τον κίνδυνο της εύκολης, ταχείας και διευρυμένης ενίσχυσης συγκεκριμένων μορφών έμφυλης βίας που οδηγούν στην πρόκληση ή ενίσχυση μεγάλης και μακράς διάρκειας βλάβης για τα θύματα. Οι ιδιαιτερότητες των ΤΠΕ, δηλαδή η γρήγορη εξάπλωση σε πλήθος τελικών χρηστών, η παγκόσμια ευρεσιμότητα, καθώς και η ανθεκτικότητα, η αναπαραγωγικότητα και η επεκτασιμότητα της πληροφορίας, διευκολύνουν την επαφή των επιτιθέμενων με τις γυναίκες/τα κορίτσια που θέτουν στο στόχαστρο, καθώς και τον κίνδυνο της επαναλαμβανόμενης, παρατεταμένης ή διαρκούς θυματοποίησης με δεδομένες τις δυσκολίες απομάκρυνσης του υλικού που έχει χειραγωγηθεί ή έχει διαμοιραστεί μη συναινετικά.

Οι ποικίλες μορφές έμφυλης βίας στο διαδίκτυο, συμπεριλαμβανόμενου του διαμοιρασμού μη συναινετικού υλικού και της χειραγώγησης προσωπικού υλικού, η διαδικτυακή παρενοχλητική παρακολούθηση (*cyber stalking*), και η διαδικτυακή σεξουαλική παρενόχληση (*cyber harassment*), είναι το ίδιο κυρίαρχες με άλλες πιο «παραδοσιακές» μορφές (ενδοοικογενειακής) βίας κατά των γυναικών. Το 2020, υπολογίστηκε ότι μία στις δύο γυναίκες έχουν βιώσει κάποια μορφή διαδικτυακής έμφυλης βίας (EPRS, 2021). Οι γυναίκες γενικά βιώνουν διαδικτυακή βία λόγω του φύλου τους και στοχοποιούνται πολύ συχνότερα και πιο συστηματικά στο διαδίκτυο από ακραίες δεξιές εξτρεμιστικές ομάδες που στοχεύουν στη διασπορά μισογυνιστικού μίσους εναντίον τους και στην άσκηση κοινωνικού και πολιτικού ελέγχου. Η διαδικτυακή έμφυλη βία, η οποία συχνά συνιστά επέκταση της βίας που βιώνεται εκτός διαδικτύου, έχει αρνητικές επιπτώσεις για όλες τις γυναίκες που είναι ενεργές στη δημόσια ζωή – όπως είναι για παράδειγμα οι φεμινίστριες, οι ακτιβίστριες, οι υπερασπίστριες των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, οι γυναίκες δημοσιογράφοι και οι πολιτικοί. Το γεγονός αυτό μπορεί να οδηγήσει στη φίμωση της φωνής των γυναικών, στην παρεμπόδιση της συμμετοχής τους στην κοινωνική, δημόσια/πολιτική ζωή και στην υπονόμευση των αρχών της δημοκρατίας και της ισότητας. Επιπλέον η διαδικτυακή έμφυλη βία επηρεάζει αρνητικά τις γυναίκες και τα κορίτσια σε εκπαιδευτικά περιβάλλοντα, όπως είναι τα σχολεία και τα πανεπιστήμια, με δριμείες συνέπειες για την περαιτέρω μόρφωση και την ψυχική τους υγεία, οι οποίες σε ακραίες περιπτώσεις μπορεί να θέσουν σε κίνδυνο τη ζωή τους.

Στόχος της παρούσας Έκθεσης για τη Νομοθεσία και τις Πολιτικές που αφορούν την Διαδικτυακή/τεχνολογικά υποβοηθούμενη έμφυλη βία είναι να αναδείξει τις πολυπλοκότητες της διαδικτυακής έμφυλης βίας, υπογραμμίζοντας τις προϋποθέσεις που τίθενται για τη ρύθμισή της, τα κενά και τα όρια των νομοθετικών και θεσμικών παρεμβάσεων, καθώς και τα θέματα κλειδιά που συνδέονται με τις πολιτικές πρόληψης και

προστασίας. Αντί των ηθικών πανικών αναφορικά με την πρόσβαση των γυναικών/κοριτσιών στις ψηφιακές τεχνολογίες και αναφορικά με τη χρήση τους, αυτό που επιδιώκεται είναι να απορρίψουμε τις φοβικές στρατηγικές ή/και τις προσεγγίσεις για πλήρη αποχή, οι οποίες επικεντρώνονται στις «επικίνδυνες» συμπεριφορές, και οι οποίες έχουν σε μεγάλο βαθμό καθορίσει τα βασικά εγχειρήματα για ασφάλεια στο διαδίκτυο και στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης.

Αναγνωρίζοντας ότι η συμμετοχή σε διαδικτυακούς τόπους, συμπεριλαμβανόμενων των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, συνιστά μια ολοένα και πιο κομβική διάσταση της κοινωνικής και επαγγελματικής ζωής και ότι οι ψηφιακοί χώροι και οι ΤΠΕ διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην ενδυνάμωση των γυναικών, στόχος της Έκθεσης είναι να τονίσει την ανάγκη για την υιοθέτηση ολοκληρωμένων πολιτικών που θα εμπλέκουν το σύνολο των ενδιαφερόμενων φορέων (υπηρεσίες της ΕΕ και κρατικές υπηρεσίες, διεθνείς οργανισμούς, οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών, ενδιάμεσους παρόχους υπηρεσιών, κ.λπ.), στη βάση των υποχρεώσεων και ευθυνών τους έναντι των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Σε αυτό το πλαίσιο έχει επιτακτική σημασία να υιοθετηθούν πολιτικές που στηρίζονται στην πολιτική συμμετοχή, ενισχύουν την πολιτική συνειδητότητα και προωθούν την ισότιμη ψηφιακή πολιτειότητα, ενώ παράλληλα διασφαλίζουν την πρόληψη της διαδικτυακής έμφυλης βίας και την προστασία όλων επιζώντων ατόμων στη βάση μιας διαθεματικής και συμπεριληπτικής προσέγγισης.

Με βάση τα παραπάνω η Έκθεση περιλαμβάνει επισκόπηση του νομικού πλαισίου και των πολιτικών για την τεχνολογικά υποβοηθούμενη/διαδικτυακή έμφυλη βία σε διεθνές, ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο. Η επισκόπηση για το διεθνές επίπεδο περιλαμβάνει αναφορά στις αποφάσεις και συστάσεις του ΟΗΕ, στην Σύμβαση της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας για την εξάλειψη της βίας και της παρενόχλησης στον κόσμο της εργασίας και στις τρεις συνθήκες του Συμβουλίου της Ευρώπης που περιλαμβάνουν τις βασικές νομικές προσεγγίσεις για την διαδικτυακή έμφυλη βία (Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης και Γενική Σύσταση Νο 1 για την ψηφιακή διάσταση της βίας κατά των γυναικών της Επιτροπής GREVIO, Σύμβαση της Βουδαπέστης για το έγκλημα στον κυβερνοχώρο και Σύμβαση Lanzarote για την προστασία των παιδιών ενάντια στη σεξουαλική εκμετάλλευση και τη σεξουαλική κακοποίηση). Περιλαμβάνει επίσης αναφορές σε σημαντικές πρωτοβουλίες και πολιτικές που έχουν προταθεί από την Ειδική Εισηγήτρια για τη Βία κατά των Γυναικών του ΟΗΕ, το UN Women και το Συμβούλιο της Ευρώπης. Η επισκόπηση για το νομικό πλαίσιο της ΕΕ περιλαμβάνει τις Οδηγίες και τους Κανονισμούς που άμεσα ή έμμεσα εφαρμόζονται και στην περίπτωση της διαδικτυακής έμφυλης βίας, αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου που καλούν σε δράσεις νομικές και σε πολιτικές για την αντιμετώπιση των φαινομένων, καθώς και αναφορά στην πρόταση Οδηγίας για την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της εξ' οικείων [ενδοοικογενειακής/ συντροφικής] βίας. Παράλληλα, η επισκόπηση για τις πολιτικές αναφέρεται σε εξειδικευμένες πολιτικές για την ισότητα των φύλων, τα δικαιώματα των θυμάτων, την αντιμετώπιση της παιδικής σεξουαλικής κακοποίησης και την κυβερνοασφάλεια, καθώς και σε μέτρα ήπιου δικαίου/μη δεσμευτικά που έχουν υιοθετηθεί από την ΕΕ (όπως ο κώδικας δεοντολογίας της ΕΕ για την καταπολέμηση της παράνομης ρητορικής μίσους στο διαδίκτυο), πρωτοβουλίες της Επιτροπής Δικαιωμάτων των Γυναικών και Ισότητας των Φύλων (FEMM) του Ευρωπαϊκού

Κοινοβουλίου και υπηρεσιών της ΕΕ. Τέλος, η επισκόπηση του εθνικού πλαισίου περιλαμβάνει ειδική αναφορά στις μορφές διακτυακής έμφυλης βίας που καλύπτονται από την Ελληνική νομοθεσία, συμπεριλαμβανόμενου του ποινικού κώδικα, καθώς και αναφορά στις πρωτοβουλίες των αρμόδιων φορέων της πολιτείας.

Σε αυτό το πλαίσιο και παρά την ευρύ επιτολασμό της διαδικτυακής έμφυλης βίας, αυτό που αναγνωρίζεται από διεθνείς και ευρωπαϊκούς οργανισμούς και φορείς (π.χ. Πλατφόρμα Ανεξάρτητων Μηχανισμών Εμπειρογνομόνων για τις Διακρίσεις και τη Βία κατά των Γυναικών, Συμβούλιο της Ευρώπης, Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Κοινοβουλευτικής Έρευνας/EPRS, Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο για την Ισότητα των Φύλων/EIGE, κ.λπ.), είναι πως μέχρι στιγμής τα μέτρα για την ρύθμιση της διαδικτυακής έμφυλης βίας είναι πολύ κατακερματισμένα και με σημαντικά κενά σε ό,τι αφορά το νομοθετικό πλαίσιο και τις πολιτικές που έχουν υιοθετηθεί για την πρόληψη και αντιμετώπιση του φαινομένου και σε επίπεδο ΕΕ και σε επίπεδο κρατών μελών. Ένα τέτοιο κενό για παράδειγμα είναι η απουσία κοινής ορολογίας όπως και το πλήθος των νομικών και στατιστικών ορισμών (π.χ. τεχνολογικά υποβοηθούμενη βία κατά των γυναικών/έμφυλη βία, ψηφιακή έμφυλη βία, βία κατά των γυναικών στην ψηφιακή της μορφή, κυβερνοβία, βία στον κυβερνοχώρο/στο διαδίκτυο, κ.λπ.), με αποτέλεσμα να υπάρχουν μεγάλες δυσκολίες σύγκρισης και αποτίμησης των χαρακτηριστικών, της σημασίας, της κλίμακας και των συνεπειών του φαινομένου. Επιπλέον η απουσία κοινά συμφωνημένης ορολογίας έχει οδηγήσει στη χρήση ακατάλληλων όρων που δεν περιγράφουν την κακοποίηση του θύματος αλλά την εμπειρία του κακοποιητή, περιορίζοντας παράλληλα την δυνατότητα των γυναικών να κατονομάζουν τις εμπειρίες τους. Ένα άλλο κενό είναι το γεγονός ότι η τεχνολογικά υποβοηθούμενη έμφυλη βία συνεχίζει να υποκαταγράφεται/υποκαταγγέλλεται στην ΕΕ, ενώ τα υφιστάμενα δεδομένα (συμπεριλαμβανομένων των στοιχείων που σπανίως διαμοιράζονται από ενδιαμέσους παρόχους υπηρεσιών) συνήθως δεν είναι διαχωρισμένα κατά φύλο, ηλικία, σχέση θύματος – κακοποιητή, κ.λπ., καθιστώντας ακόμη δυσκολότερη όχι μόνο την κατανόηση της πραγματικής έκτασης της βίας, αλλά και τη δυνατότητα υποβολής προτάσεων για στοχευμένα μέτρα πρόληψης και περιορισμού του φαινομένου. Παράλληλα, διαπιστώνεται ένα συνονθύλευμα των νομικών αποκρίσεων το οποίο συχνά περιλαμβάνει προβλέψεις με περιορισμένη εμβέλεια και πρακτική εφαρμογή, ανεπαρκείς δράσεις ευαισθητοποίησης, λιγοστά ειδικά προγράμματα επιμόρφωσης για επαγγελματίες των αρχών επιβολής του νόμου και της δικαιοσύνης - η απουσία των οποίων μπορεί να οδηγήσει σε ενοχοποίηση του θύματος ή απόρριψη υποθέσεων - καθώς και ελάχιστα παραδείγματα εξειδικευμένων υπηρεσιών υποστήριξης των επιζωσών διαδικτυακής και τεχνολογικά υποβοηθούμενης έμφυλης βίας.

Προκειμένου να κατανοήσουμε και να αντιμετωπίσουμε την ψηφιακή διάσταση της έμφυλης βίας, αναγνωρίζοντας ότι η τεχνολογικά υποβοηθούμενη βία συνιστά μορφή διάκρισης που εμποδίζει τις γυναίκες* να συμμετάσχουν ελεύθερα στη δημόσια και ιδιωτική ψηφιακή ζωή και έχει ως αποτέλεσμα την άρνηση της ψηφιακής πολιτεότητας (*digital citizenship*), θα πρέπει να ληφθούν υπόψη μια σειρά θέματα-κλειδιά. Καταρχάς το γεγονός ότι η βία κατά των γυναικών/ έμφυλη βία βιώνεται ως ένα συνεχές εμπειριών, εντός και εκτός διαδικτύου, και ως εκ τούτου οι σωματικές πράξεις βίας δεν θα πρέπει να θεωρούνται πιο σοβαρές ή διακριτές από τις ψηφιακές και τεχνολογικά υποβοηθούμενες

κακοποιητικές εμπειρίες. Κατά δεύτερον θα πρέπει διαρκώς να αναγνωρίζουμε το διαθεματικό συστατικό και το γεγονός ότι οι ψηφιακές μορφές έμφυλης βίας μπορεί να είναι ιδιαίτερος έντονος για τα κορίτσια/τις γυναίκες που κινδυνεύουν ή είναι εκτεθειμένες σε διατενόμενες μορφές διακρίσεων οι οποίες μπορεί να παροξυνθούν λόγω αναπηρίας, ταυτότητας φύλου, σεξουαλικού προσανατολισμού, πολιτικής θέσης, θρησκείας, κοινωνικής καταγωγής, μεταναστευτικού στάτους, κ.λπ. Ένα άλλο ζήτημα-κλειδί αφορά την ανάγκη αλλαγής των κοινωνικών αιτιών που οδηγούν στην θυματοποίηση των γυναικών στο διαδίκτυο καθώς και του τρόπου με τον οποίο αναπαρίσταται/ παρουσιάζεται η έμφυλη βία από τα ΜΜΕ ως ένα φαινόμενο ουδέτερο ως προς το φύλο που προκύπτει με ευθύνη των γυναικών, με αποτέλεσμα τα τελευταία να συμβάλλουν στην κανονικοποίηση της έμφυλης βίας και της ρητορικής μίσους στο διαδίκτυο. Αναφορικά με τις νομοθετικές μεταρρυθμίσεις και την ποινικοποίηση, ιδιαίτερη έμφαση πρέπει να δοθεί στη θεμιτότητα και αναγκαιότητα των αποκρίσεων του ποινικού δικαίου που αφορούν την ψηφιακή διάσταση της έμφυλης βίας. Επιπρόσθετα θα πρέπει να αναγνωριστεί πως η ποινικοποίηση δεν συνιστά το αποκλειστικό μέσο για την αντιμετώπιση της διαδικτυακής έμφυλης βίας, με δεδομένο ότι ο νόμος είναι μόνο μέρος της λύσης. Ως εκ τούτου θα πρέπει να επενδύσουμε περισσότερο σε άλλα μέτρα πρωτογενούς πρόληψης και δικαιοσύνης. Τέλος θα πρέπει επίσης να λάβουμε υπόψη ότι η αυξανόμενη αν-ασφάλεια και η ψηφιακή (επανα)θυματοποίηση των γυναικών είναι αποτέλεσμα πολλαπλών παραγόντων που συνδέονται με την αρχιτεκτονική των κυβερνοχώρων, τις έμφυλες ανισότητες και τον έμφυλο διαχωρισμό στον τεχνολογικό τομέα, συγκεκριμένες διαστάσεις – κλειδιά των ψηφιακών χώρων (π.χ. ανωνυμία, μονιμότητα δεδομένων, ψυχολογία όχλου, κ.λπ.) και τις τοξικές κουλτούρες που είναι ενεργοποιούνται και αναπαράγονται μέσω των κοινωνικοτεχνικών δικτύων. Κομβικής σημασίας στο πλαίσιο αυτό είναι οι υποχρεώσεις και οι ευθύνες που έχουν οι διαδικτυακές πλατφόρμες και οι εταιρείες ΤΠΕ σε σχέση με τα ανθρώπινα δικαιώματα, καθώς και η υποχρέωσή τους να λαμβάνουν επαρκή μέτρα για την προστασία των δικαιωμάτων των γυναικών στο διαδίκτυο και για την αντιμετώπιση οποιασδήποτε παραβίασής τους.

Το τελευταίο μέρος Έκθεσης περιλαμβάνει προτάσεις πολιτικής και συστάσεις που βασίζονται στους τέσσερις τομείς δράσης (τα τέσσερα «Π») που καθορίζονται στη Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης (πρόληψη, προστασία, [ποινική] δίωξη και συντονισμένες πολιτικές) προκειμένου να αποτελέσουν το έναυσμα για συγκεκριμένες αλλαγές στο τρόπο αντιμετώπισης της έμφυλης βίας σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο. Το μέρος αυτό περιλαμβάνει επίσης προτάσεις που στοχεύουν στην προώθηση ενός ολοκληρωμένου και πιο εμπειριστατωμένου πλαισίου (πολιτικών και νομοθεσίας) για την αντιμετώπιση όλων των μορφών βίας κατά των γυναικών, και στην συμπερίληψη της διαδικτυακής έμφυλης βίας ως συστατικό στοιχείο τους. Παραδείγματα των προτάσεων που περιλαμβάνει αυτό το μέρος είναι: η εννοιολόγηση της διαδικτυακής έμφυλης βίας με βάση τον «συνεχή αναστοχασμό για το συνεχές της έμφυλης βίας» (*continuum thinking*) ο οποίος οδηγεί σε έναν κοινό και εναρμονισμένο ορισμό που είναι ευρύς και δυναμικός και αντανακλά τη διασύνδεση μεταξύ της βίας κατά των γυναικών εντός και εκτός διαδικτύου και λαμβάνει υπόψη τα διαφορετικά συστατικά και τις διαθεματικές διαστάσεις της διαδικτυακής έμφυλης βίας· η παροχή ειδικών κονδυλίων και πόρων για πολιτικές και μέτρα που στοχεύουν στην πρόληψη και καταπολέμηση της διαδικτυακής έμφυλης βίας· οι ευθύνες

που έχουν οι διαδικτυακές πλατφόρμες και η λογοδοσία των εταιρειών ψηφιακής τεχνολογίας σε διεθνές, ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο για την ψηφιακή βία που διαπράττεται στις πλατφόρμες τους και την οπλοποίηση των εργαλείων τους. Το τελευταίο μέρος της Έκθεσης περιλαμβάνει επίσης προτάσεις για εκπαιδευτικές/επιμορφωτικές και ρυθμιστικές προσεγγίσεις που στοχεύουν στην πρόληψη της έμφυλης βίας στον τεχνολογικό χώρο και συμβάλλουν στην προώθηση της ψηφιακής ισότητας και της ενεργητικής ψηφιακής πολιτεότητας. Οι δράσεις πρόληψης που προτείνονται σε αυτό το πλαίσιο δεν στοχεύουν στον περιορισμό της συμμετοχής των γυναικών σε ψηφιακούς χώρους και ψηφιακές επικοινωνίες (π.χ. μέσω της ενοχοποίησης ή και της ευθυνοποίησης των θυμάτων). Αντιθέτως βασίζονται σε σύγχρονα φεμινιστικά πλαίσια και θέτουν επί τάπητος και τις ατομικές και τις συλλογικές βλάβες που προκαλεί η διαδικτυακή έμφυλη βία, προσβλέποντας σε μια κοινωνικοπολιτισμική αλλαγή που θα αντιμετωπίζει τις βασικές αιτίες της έμφυλης βίας, δηλαδή τις έμφυλες ανισότητες.

Περιεχόμενα

Εισαγωγή	9
1. Επισκόπηση του νομικού πλαισίου και του πλαισίου πολιτικής για την έμφυλη βία στο διαδίκτυο σε διεθνές, ενωσιακό και εθνικό επίπεδο	11
1.1. Διεθνές επίπεδο	11
1.1.1. Νομοθεσία	11
1.1.2. Πρωτοβουλίες, πολιτικές και μέτρα	15
1.2. Ενωσιακό επίπεδο	17
1.2.1. Νομοθεσία	17
1.2.2. Πρωτοβουλίες, πολιτικές και μέτρα	20
1.3. Εθνικό επίπεδο	22
1.3.1. Νομοθεσία	22
1.3.2. Πρωτοβουλίες, πολιτικές και μέτρα	24
2. Βασικές προκλήσεις και θέματα	26
2.1. Βασικές προκλήσεις και επίμονα κενά	26
2.2. Βασικά θέματα	27
3. Προτάσεις πολιτικής	31
3.1. Πρόληψη	31
3.2. Προστασία	32
3.3. Δίωξη	33
3.4. Συντονισμένες πολιτικές, συνεργασία και δικτύωση	34
3.5. Νομοθετικές μεταρρυθμίσεις και ανάγκη για ολιστικές/ολοκληρωμένες προσεγγίσεις	35
3.6. Ισότιμη ψηφιακή πολιτειότητα	36
Βιβλιογραφία	39
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι	42

Εισαγωγή

Το έργο PRESS [*Preventing – RESponding – Supporting – young survivors of GBV: sexual harassment, sexual and cyber violence*], που χρηματοδοτείται από την ΕΕ στο πλαίσιο του CERV-2021-DAPHNE, και υλοποιούν από τον Φεβρουάριο του 2022 έως τον Ιανουάριο του 2024 το Κέντρο Διοτίμα ως συντονιστής φορέας, το Τμήμα Επικοινωνίας και ΜΜΕ του ΕΚΠΑ και το Genderhood ως εταίροι, μαζί με τον Συνήγορο του Πολίτη και τον Σύνδεσμο Κοινωνικών Λειτουργιών Ελλάδος (ΣΚΛΕ) ως υποστηρικτικούς φορείς, στοχεύει στην πιλοτική εφαρμογή μιας ολοκληρωμένης, ολιστικής προσέγγισης της σεξουαλικής παρενόχλησης και της σεξουαλικής βίας εντός και εκτός διαδικτύου. Πιο συγκεκριμένα, το έργο PRESS στοχεύει στην προώθηση της έγκαιρης ανίχνευσης και πρόληψης της σεξουαλικής παρενόχλησης και βίας **με ιδιαίτερη έμφαση στην έμφυλη βία στο διαδίκτυο**, παρέχοντας υπηρεσίες υποστήριξης σε θύματα, γυναίκες, νέους/νέες και ΛΟΑΤΚΙ άτομα, ή δυνητικά θύματα αυτών των μορφών έμφυλης βίας.

Οι δραστηριότητες συνηγορίας που περιλαμβάνονται στο PRESS στοχεύουν στην ενημέρωση, ευαισθητοποίηση και ανάπτυξη της συνείδησης σχετικά με τον επιτολασμό και τις επιπτώσεις των σύγχρονων μορφών έμφυλης βίας και βίας κατά γυναικών/κοριτσιών και ΛΟΑΤΚΙ ατόμων που λαμβάνουν χώρα στο διαδίκτυο και σε ψηφιακούς χώρους, καθώς και στην ανάδειξη λιγότερο ορατών πτυχών σχετικά με τα δικαιώματα των επιζωσών/επιζώντων που συχνά παραβλέπουν η νομοθεσία ή/και οι πολιτικές που εφαρμόζονται στους τομείς της εκπαίδευσης και της κατάρτισης, και στον τομέα των μέσων ενημέρωσης.

Στο πλαίσιο αυτό, στόχος της παρούσας **Έκθεσης για τη νομοθεσία και τις πολιτικές που αφορούν την τεχνολογικά υποβοηθούμενη/διαδικτυακή έμφυλη βία** είναι να αναδείξει στη δημόσια ατζέντα και να βελτιώσει τη δημόσια γνώση για την υφιστάμενη νομοθεσία για αυτές τις μορφές έμφυλης βίας καθώς και τις πολιτικές που ασκούνται σε διεθνές, ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο. Η Έκθεση αποσκοπεί επίσης στην υποβολή προτάσεων στους τομείς της πρόληψης, της προστασίας, της δίωξης και των συντονισμένων πολιτικών που απαιτούνται για την αντιμετώπιση του φαινομένου. Επιπλέον στόχος της Έκθεσης είναι να προωθηθούν πρακτικές ανάληψης της ευθύνης (σε κρατικό και μη κρατικό επίπεδο) που συμπεριλαμβάνουν τα ΜΜΕ/την ψηφιακή δημόσια σφαίρα και τους ενδιάμεσους παρόχους υπηρεσιών (*internet intermediaries*) προκειμένου να αλλάξουν στάση, δηλαδή να σταματήσουν να αναπαράγουν τοξικές τεχνο-κουλτούρες και να αρχίσουν να λαμβάνουν μέτρα για την προστασία χρηστών/χρηστών συνηγορώντας υπέρ του σεβασμού και της σημασίας της συναίνεσης στις εντός και εκτός διαδικτύου (διαπροσωπικές/ κοινωνικές/ επαγγελματικές) σχέσεις. Υπό αυτό το πρίσμα, οι προτάσεις πολιτικής που περιλαμβάνονται στην παρούσα Έκθεση αποσκοπούν να συμβάλλουν στη μείωση της κοινωνικής αποδοχής της σεξουαλικής παρενόχλησης και τεχνολογικά υποβοηθούμενης έμφυλης βίας στο περιβάλλον της εκπαίδευσης, της εργασίας, της δημόσιας και κοινωνικής ζωής. Αποσκοπούν επίσης στην ολοκληρωμένη υποστήριξη των επιζωσών, λαμβάνοντας υπόψη τις διαθεματικές διαστάσεις της έμφυλης βίας, και στην ενδυνάμωσή τους προκειμένου να διαδραματίσουν έναν ενεργό, ατομικό και συλλογικό ρόλο.

Για την εκπόνηση της Έκθεσης πραγματοποιήθηκε βιβλιογραφική/δευτερογενής έρευνα και αξιοποιήθηκαν οι παρατηρήσεις και συστάσεις της νομικής ομάδας του Κέντρου Διοτίμα, οι προτάσεις των επαγγελματιών των ΜΜΕ/δημοσιογράφων που συμμετείχαν στην εκπαίδευση εκπαιδευτριών/τών που διοργάνωσε το Τμήμα ΜΜΕ και Επικοινωνίας του ΕΚΠΑ, καθώς επίσης και η τεχνογνωσία που αποκτήθηκε μέσω της πιλοτικής λειτουργίας του Κέντρου Στήριξης για την παροχή ψυχοκοινωνικής υποστήριξης, νομικής συμβουλευτικής και νομικής βοήθειας σε γυναίκες και ΛΟΑΤΚΙ άτομα που είναι επιζώσες/επιζώντα (τεχνολογικά υποβοηθούμενης/διαδικτυακής) σεξουαλικής παρενόχλησης/βίας το οποίο δημιουργήθηκε από το Κέντρο Διοτίμα και λειτούργησε για περισσότερο από έναν χρόνο. Η Έκθεση για τη νομοθεσία και τις πολιτικές για τη διαδικτυακή έμφυλη βία απευθύνεται σε ευρύ φάσμα ενδιαφερόμενων μερών (stakeholders), φορέων, οργανώσεων και κοινών σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο (βλ. πιο αναλυτικά ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι).

Δεδομένου ότι τον Μάρτιο του 2022 το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο υπέβαλαν πρόταση Οδηγίας για την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας, στην οποία γίνεται εξειδικευμένη αναφορά στις συνηθέστερες μορφές τεχνολογικά υποβοηθούμενων/ διαδικτυακών μορφών έμφυλης βίας, και ότι τον Ιούνιο του 2023 η ΕΕ κύρωσε τη Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας, αναμένεται ότι στην παρούσα συγκυρία, η Έκθεση του προγράμματος PRESS θα συμβάλλει σε αυτήν τη νέα δυναμική, δίνοντας έμφαση στην ισχυρή πολιτική βούληση που απαιτείται για την αντιμετώπιση της διαρκώς εντεινόμενης οπισθοδρόμησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των γυναικών και της ισότητας των φύλων σε παγκόσμιο επίπεδο.

Τέλος, δεδομένου ότι το διαδίκτυο δεν είναι μόνο σφαίρα ιδιωτικής/κοινωνικής αλληλεπίδρασης, αλλά και ένας επιτελεστικός πολιτικός χώρος απολύτως αναγκαίος για πολιτικές δραστηριότητες, και ότι βασίζεται όχι μόνο στα δικαιώματα στην ιδιωτική ζωή και στην προστασία των δεδομένων, αλλά και στα δικαιώματα της ελεύθερης έκφρασης και της πρόσβασης στην πληροφορία, θεωρείται απαραίτητο να προωθηθεί η ισότιμη ψηφιακή πολιτεότητα, διασφαλίζοντας την προστασία των χρηστών/χρηστών του διαδικτύου και την πρόληψη της έμφυλης βίας στον κυβερνοχώρο, στη βάση μιας διαθεματικής, πολυεπίπεδης, φεμινιστικής προσέγγισης που θα ενισχύσει την ισότιμη ψηφιακή ικανότητα, τον ψηφιακό εγγραμματισμό και κυρίως την ισότιμη και ενεργό συμμετοχή.

1. Επισκόπηση του νομικού πλαισίου και του πλαισίου πολιτικής για την έμφυλη βία στο διαδίκτυο σε διεθνές, ενωσιακό και εθνικό επίπεδο

1.1. Διεθνές επίπεδο

1.1.1. Νομοθεσία

Διεθνείς οργανισμοί όπως ο ΟΗΕ και το Συμβούλιο της Ευρώπης (ΣΤΕ) έχουν σε πολλές περιπτώσεις ασχοληθεί άμεσα με την τεχνολογικά υποβοηθούμενη/ διαδικτυακή έμφυλη βία εκπονώντας σειρά νομικών εργαλείων, πολιτικών, ορισμών και επεξηγήσεων για το φαινόμενο.

Στο επίπεδο του ΟΗΕ, η Ειδική Εισηγήτρια για τη Βία κατά των Γυναικών έχει ορίσει σαφώς την τεχνολογικά υποβοηθούμενη/ διαδικτυακή έμφυλη βία (*gender-based cyber violence*) ως: «κάθε πράξη που διαπράττεται, υποβοηθείται ή επιδεινώνεται εν μέρει ή πλήρως με τη χρήση τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών (ΤΠΕ), όπως είναι τα κινητά και τα έξυπνα τηλέφωνα, το διαδίκτυο, οι πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης ή το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, εναντίον μιας γυναίκας επειδή είναι γυναίκα ή επηρεάζει δυσανάλογα τις γυναίκες» (Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ, 2018). Όπως τόνισε η Ειδική Εισηγήτρια, παρόλο που πολλές μορφές διαδικτυακής έμφυλης βίας δεν είναι εντελώς καινούριες, λαμβάνουν πολλές μορφές και στοχοποιούν γυναίκες και κορίτσια με πολλαπλούς και διαφορετικούς τρόπους, λόγω της ιδιαιτερότητας των διαφόρων τύπων ΤΠΕ, όπως η ταχεία διάδοση (*viral*) και η παγκόσμια ευρεσιμότητα/δυνατότητα αναζήτησης, καθώς και η διατήρηση, η αναπαραγωγικότητα και η επεκτασιμότητα της πληροφορίας, γεγονός που επιπλέον διευκολύνει την επαφή των θυτών με τις γυναίκες που στοχοποιούν καθώς και τη δευτερογενή θυματοποίηση. Η τεχνολογία έχει μετασηματίσει πολλές μορφές διαδικτυακής έμφυλης βίας σε κάτι που μπορεί να διαπραχθεί εξ αποστάσεως, χωρίς φυσική επαφή και διασυνοριακά μέσω της χρήσης ανώνυμων προφίλ ώστε να ενισχυθεί η βλάβη που προξενείται στα θύματα.

Ο ΟΗΕ ασχολήθηκε με το ζήτημα της έμφυλης βίας στο διαδίκτυο σε διάφορα ψηφίσματα¹ και σε πολλές συστάσεις της Επιτροπής για την Εξάλειψη όλων των Μορφών Διακρίσεων κατά των Γυναικών (CEDAW).²

¹ **Ψηφίσματα ΟΗΕ:** Το Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ στις 4 Ιουλίου 2018 υιοθέτησε [Ψηφίσματα](#) σχετικά με την «Προώθηση, προστασία και απόλαυση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο Διαδίκτυο». Το [ψήφισμα του Συμβουλίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων των Ηνωμένων Εθνών σχετικά με την προώθηση, την προστασία και την άσκηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο διαδίκτυο \(2016\)](#), το [ψήφισμα της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών σχετικά με το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή στην ψηφιακή εποχή \(2016\)](#). Το [ψήφισμα της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών σχετικά με την προστασία των υπερασπιστριών των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των γυναικών \(2013\)](#).

² **Συστάσεις της Επιτροπής CEDAW:** [Γενική Σύσταση αριθ. 33 \(2015\)](#) σχετικά με την πρόσβαση των γυναικών στη δικαιοσύνη, αναγνωρίζοντας τον σημαντικό ρόλο των ψηφιακών χώρων και των ΤΠΕ για τη χειραφέτηση των γυναικών· [Γενική σύσταση αριθ. 34 \(2016\)](#) σχετικά με τα δικαιώματα των γυναικών της υπαίθρου, τονίζοντας

Επιπλέον, τόσο η **Διακήρυξη και η Πλατφόρμα Δράσης του Πεκίνου (BDPfA)** όσο και ο πέμπτος Στόχος Βιώσιμης Ανάπτυξης (SDG 5) αποσκοπούν στην εξάλειψη όλων των μορφών βίας κατά γυναικών και κοριτσιών. Ειδικότερα, στο πλαίσιο του στόχου βιώσιμης ανάπτυξης 5, τα Ηνωμένα Έθνη έχουν θέσει ως στόχους την επίτευξη της εξάλειψης όλων των μορφών βίας κατά όλων των γυναικών και κοριτσιών στη δημόσια και ιδιωτική σφαίρα (στόχος 5.2) και την ενίσχυση της χρήσης της τεχνολογίας γενικής εφαρμογής, ιδίως των ΤΠΕ, για την προώθηση της χειραφέτησης των γυναικών (στόχος 5.9).

Διεθνής Οργάνωση Εργασίας (ΔΟΕ)

Η ΔΟΕ, τον Ιούνιο του 2019, υιοθέτησε [τη Σύμβαση αριθ. 190 για την εξάλειψη της βίας και της παρενόχλησης στον χώρο εργασίας μαζί με τη σύσταση αριθ. 206](#), αναγνωρίζοντας ότι η σεξουαλική παρενόχληση και παρενόχληση στην εργασία αποτελούν μορφές βίας με βάση το φύλο, οι οποίες επηρεάζουν δυσανάλογα τις γυναίκες. Πρόκειται για σημαντική εξέλιξη, καθώς έως το 2019 δεν υπήρχε ειδικό νομικό μέσο για την προστασία των επιζωσών έμφυλης βίας στον χώρο εργασίας. Η Σύμβαση υιοθέτησε έναν ευρύ και περιεκτικό ορισμό του «**συνεχούς της βίας και της παρενόχλησης στην εργασία**», αντικαθιστώντας την *quid pro quo προσέγγιση της έμφυλης σεξουαλικής βίας και παρενόχλησης στην εργασία*.

Η Σύμβαση αφορά στη **βία και την παρενόχληση στον κόσμο της εργασίας** που λαμβάνουν χώρα κατά τη διάρκεια της εργασίας, συνδέονται ή προκύπτουν από την εργασία:

α) στον χώρο εργασίας, συμπεριλαμβανομένων δημόσιων και ιδιωτικών χώρων που αποτελούν χώρους εργασίας β) σε μέρη όπου ο εργαζόμενος αμείβεται, κάνει διάλειμμα για ανάπαυση ή για φαγητό, ή χρησιμοποιεί τουαλέτες, νιπτήρες και αποδυτήρια γ) κατά τη διάρκεια μετακινήσεων, ταξιδιού, εκπαίδευσης, εκδηλώσεων ή κοινωνικών δραστηριοτήτων που σχετίζονται με την εργασία δ) **μέσω επικοινωνιών που σχετίζονται με την εργασία, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που πραγματοποιούνται μέσω τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνίας** ε) σε καταλύματα που παρέχει ο εργοδότης και στ) κατά τη μετακίνηση από και προς την εργασία.

ΔΟΕ, C190 - Σύμβαση για τη βία και την παρενόχληση, 2019 (αριθ. 190), άρθρο 3

12

Το υποκειμενικό πεδίο εφαρμογής της προστασίας που προβλέπει η Σύμβαση της ΔΟΕ προσφέρει ευρύτερη προστασία υπέρ των «**εργαζομένων και άλλων προσώπων στον κόσμο της εργασίας**»³, αναγνωρίζοντας την προστασία των εργαζομένων όχι μόνο από κακοποιητικές συμπεριφορές που συμβαίνουν στον άμεσο χώρο εργασίας, αλλά και από εκείνες που συνδέονται ή προκύπτουν εκτός εργασίας, όπως επαγγελματικές μετακινήσεις,

τον σημαντικό ρόλο των ΤΠΕ στον μετασχηματισμό των κοινωνικών και πολιτιστικών στερεοτύπων για τις γυναίκες. [Γενική σύσταση αριθ. 35 \(2017\)](#) σχετικά με την έμφυλη βία κατά των γυναικών, διευκρινίζοντας ότι η Σύμβαση εφαρμόζεται πλήρως σε περιβάλλοντα τεχνολογίας, όπως το διαδίκτυο και οι ψηφιακοί χώροι. [Γενική Σύσταση αριθ. 36 \(2017\)](#) σχετικά με το δικαίωμα των κοριτσιών και των γυναικών στην εκπαίδευση, αναγνωρίζοντας επίσης τον τρόπο με τον οποίο τα κορίτσια επηρεάζονται από τον διαδικτυακό εκφοβισμό, ιδίως σε σχέση με το δικαίωμά τους στην εκπαίδευση.

³ ΔΟΕ, Σύμβαση αριθ. 190, ό.π., άρθρο 2.

ταξίδια ή κοινωνικές δραστηριότητες, κατ' οίκον εργασία και φροντίδα και ο **διαδικτυακός εκφοβισμός**.

Περιστατικά έμφυλης βίας και παρενόχλησης προκύπτουν επίσης και **στον ψηφιακό κόσμο της εργασίας**. Στην οικονομία της πλατφόρμας ή gig economy, υφίστανται εργασιακές ρυθμίσεις που διαμεσολαβούν και οργανώνουν δραστηριότητες στον υλικό κόσμο, καθώς και πλατφόρμες crowd-work όπου η εργασία εκτελείται διαδικτυακά. Γι' αυτό προκύπτει μια σοβαρή αντίφαση, με δεδομένο ότι από τη μία υπάρχει ένα προστατευτικό νομοθετικό πλαίσιο και από την άλλη η πραγματικότητα των εργασιακών συνθηκών στις πλατφόρμες οι οποίες ρυθμίζονται αλγοριθμικά. Αυτό δημιουργεί επιβαρυντικές συνθήκες για τα εργαζόμενα άτομα εφόσον η/ο εργαζόμενος/ος που είναι θύμα έμφυλης βίας ή παρενόχλησης στην εργασία ήδη είναι επιβαρυνμένος/ος από αυτές τις πρακτικές που μπορεί να οδηγήσουν την επιζώσα/τον επιζώντα (και) σε δευτερογενή θυματοποίηση.

Η Σύμβαση της ΔΟΕ ορίζει συγκεκριμένες **υποχρεώσεις των εργοδοτών** όσον αφορά τη μεταχείριση και προστασία των εργαζομένων που είναι θύματα έμφυλης βίας και παρενόχλησης ή ενδοοικογενειακής βίας (π.χ. ευέλικτη εργασία, προσωρινή προστασία έναντι απόλυσης, πρόσβαση σε αποτελεσματική προστασία και ένδικα μέσα κ.λπ.), ενώ **ταυτόχρονα διακηρύσσει την αρχή της μηδενικής ανοχής, την απαγόρευση αντιποίνων και την αντιστροφή του βάρους της απόδειξης**.

Ο προβληματισμός σχετικά με το πώς θα μπορούσαν να υλοποιηθούν αυτές οι διατάξεις στο πλαίσιο της gig economy βρίσκεται στη βάση της μεγάλης συζήτησης που έχει ανοίξει σχετικά με τους Μηχανισμούς Επίλυσης Διαφορών (*Dispute Resolution Mechanisms/DRMs*). Ορισμένες πλατφόρμες διαθέτουν DRM, όπως αναφέρεται στους όρους της σύμβασης παροχής υπηρεσιών των πλατφορμών. Ωστόσο, οι περισσότεροι εργαζόμενοι/οι δεν γνωρίζουν την ύπαρξή τους, ενώ άλλοι που τους έχουν χρησιμοποιήσει, έλαβαν ελλιπή ανατροφοδότηση ή αντιμετώπισαν δυσκολίες και κινδύνους κατά την πρόσβαση στους εν λόγω μηχανισμούς.

Συμβάσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης

Σε διεθνές επίπεδο, **τρεις συμβάσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης** περιέχουν τις κύριες νομικές προσεγγίσεις της έμφυλης βίας στον κυβερνοχώρο.

- [Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας](#)

Η ομάδα εμπειρογνομόνων του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη δράση κατά της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας (GREVIO), κατά την παρακολούθηση της εφαρμογής της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης, διαπίστωσε ότι οι νόμοι και οι πολιτικές σε εθνικό επίπεδο συχνά

Ως «βία κατά των γυναικών» νοείται η παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και μια μορφή διάκρισης κατά των γυναικών και θα εννοούνται **όλες οι πράξεις έμφυλης βίας** που έχουν ή μπορεί να έχουν ως αποτέλεσμα σωματική, σεξουαλική, ψυχολογική ή οικονομική βλάβη ή πόνο στις γυναίκες, συμπεριλαμβανομένων των απειλών για τέτοιες πράξεις, του εξαναγκασμού ή της αυθαίρετης στέρησης της ελευθερίας, είτε στον δημόσιο είτε στον ιδιωτικό βίο.

Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης, άρθρο 3α

παραβλέπουν την ψηφιακή διάσταση της βίας κατά γυναικών και κοριτσιών. Για την αντιμετώπιση αυτού του ζητήματος, [η Γενική Σύσταση αριθ. 1 της GREVIO σχετικά με την ψηφιακή διάσταση της βίας κατά των γυναικών](#) αναγνωρίζει την εννοιολογική πολυπλοκότητα του ορισμού του ζητήματος της διαδικτυακής βίας κατά γυναικών και κοριτσιών, σημειώνοντας ότι «*δεν υπάρχει καθολική τυπολογία / ορισμός των συμπεριφορών ή της δράσης που να θεωρείται ότι ομαδοποιεί όλες τις μορφές βίας κατά γυναικών που διαπράττονται στο διαδίκτυο ή μέσω της τεχνολογίας*».

Η GREVIO περιγράφει εκτενώς τις διάφορες συνιστώσες της έννοιας – συμπεριλαμβανομένου του συνεχούς της βίας, του ρόλου των ΤΠΕ και των κοριτσιών ως διακριτής ομάδας θυμάτων – και προτείνει τον όρο «**βία κατά των γυναικών στην ψηφιακή της διάσταση**», όρος αρκετά ευρύς ώστε να καλύπτει όλες τις σχετικές πράξεις (GREVIO, 2021). Επιπλέον, η GREVIO, αναγνωρίζει ότι **η ψηφιακή διάσταση της βίας κατά των γυναικών** περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα συμπεριφορών που εμπίπτουν στον ορισμό της βίας κατά των γυναικών που προβλέπεται στο άρθρο 3α της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης. Ο μη συναινετικός διαμοιρασμός εικόνων ή βίντεο, ο εξαναγκασμός και οι απειλές, συμπεριλαμβανομένων των απειλών βιασμού, ο σεξουαλικοποιημένος εκφοβισμός και άλλες μορφές εκφοβισμού, η διαδικτυακή σεξουαλική παρενόχληση, η αντιποίηση της ταυτότητας άλλου προσώπου, η διαδικτυακή παρενοχλητική παρακολούθηση ή η παρενοχλητική παρακολούθηση μέσω διαδικτύου, καθώς και η ψυχολογική κακοποίηση και η οικονομική ζημία που διαπράττονται με ψηφιακά μέσα κατά γυναικών και κοριτσιών εμπίπτουν στον παραπάνω ορισμό.

- [Σύμβαση της Βουδαπέστης για το έγκλημα στον κυβερνοχώρο και πρόσθετα πρωτόκολλα](#)

Η σύμβαση για το έγκλημα στον κυβερνοχώρο, που εγκρίθηκε το 2001, είναι η πρώτη διεθνής συνθήκη που επικεντρώνεται στα εγκλήματα που σχετίζονται με το διαδίκτυο, και ασχολείται ιδίως με τις απάτες που σχετίζονται με υπολογιστές, τις

«Ρατσιστικό και ξενοφοβικό υλικό» σημαίνει κάθε γραπτό υλικό, εικόνα ή άλλη έκφραση ιδεών ή θεωριών που υποστηρίζουν, προάγουν ή υποδαυλίζουν το μίσος, τις διακρίσεις ή την βία κατά κάποιου ατόμου ή ομάδας ατόμων με βάση την φυλή, το χρώμα, την καταγωγή, την εθνική ή την εθνοτική προέλευση, καθώς και την θρησκεία, εάν αυτή χρησιμοποιείται ως πρόσχημα για κάποιον από τους ανωτέρω παράγοντες.

τις παραβιάσεις των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, το **υλικό σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών (child sexual abuse material/CSAM)** και τις παραβιάσεις της ασφάλειας των δικτύων. **Ορισμένα άρθρα της σύμβασης μπορούν να εφαρμοστούν στη βία στον κυβερνοχώρο**, όπως τα άρθρα 4 και 5 σχετικά με τις παρεμβολές στα δεδομένα και στο σύστημα, που ενδέχεται να προκαλέσουν θάνατο ή σωματική και ψυχολογική βλάβη.

- [Σύμβαση του Λανθαρότε για την προστασία των παιδιών από τη σεξουαλική εκμετάλλευση και κακοποίηση](#)

Η Σύμβαση του Λανθαρότε είναι η πρώτη περιφερειακή σύμβαση αφιερωμένη ειδικά στην προστασία των παιδιών από τη σεξουαλική βία. Η σύμβαση **ποινικοποιεί όλες τις μορφές κακοποίησης παιδιών, συμπεριλαμβανομένων των μορφών βίας στον κυβερνοχώρο** που αφορούν τη σεξουαλική εκμετάλλευση και τη σεξουαλική κακοποίηση στο διαδίκτυο, όπως η αποπλάνηση (*grooming*), το υλικό σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών (CSAM) και η διαφθορά παιδιών. Οι ποινικοποιημένες συμπεριφορές βίας στον κυβερνοχώρο απαριθμούνται στα άρθρα 18 έως 23.

Εκτός από τις παραπάνω **εξελίξεις στο ήπιο δίκαιο και τις διεθνείς συμβάσεις για τα δικαιώματα των γυναικών και την ισότητα των φύλων** (π.χ. Σύμβαση για την εξάλειψη όλων των μορφών διακρίσεων κατά των γυναικών, Διακήρυξη για την εξάλειψη της βίας κατά των γυναικών και Διακήρυξη και Πλατφόρμα Δράσης του Πεκίνου, Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης κ.λπ.), υπάρχουν και **διεθνείς νόμοι για τα ανθρώπινα δικαιώματα** που ισχύουν για την έμφυλη βία στον κυβερνοχώρο. Για παράδειγμα:

- [Η Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου \(άρθρα 12 και 19\)](#) και το [Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα \(άρθρα 17 και 19\)](#)
- Η [Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου \(ΕΣΔΑ\) \(άρθρα 3, 8, 10, 13 και 14\)](#)
- Η Σύμβαση [του Συμβουλίου της Ευρώπης για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων.](#)

1.1.2. Πρωτοβουλίες, πολιτικές και μέτρα

Ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ)

Στο πλαίσιο του ΟΗΕ, ο θεσμός της Ειδικής Εισηγήτριας **για τη Βία κατά Γυναικών και Κοριτσιών**, όντας ο πρώτος ανεξάρτητος μηχανισμός ανθρωπίνων δικαιωμάτων για την εξάλειψη της βίας κατά των γυναικών, είναι αυτός που μαζί με το UN Women και τη CEDAW έχει διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην αντιμετώπιση της έμφυλης βίας στο διαδίκτυο, ιδίως δεδομένου ότι η διαδικτυακή βία κατά γυναικών και κοριτσιών περιλαμβάνεται στην εντολή της Ειδικής Εισηγήτριας (Γενική Συνέλευση Ηνωμένων Εθνών, 2020). Το 2018, η Ειδική Εισηγήτρια του ΟΗΕ συνέταξε έκθεση-ορόσημο στην οποία αναλύεται η διαδικτυακή βία και η βία κατά γυναικών και κοριτσιών που διευκολύνεται από τις ΤΠΕ από τη σκοπιά των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, καθορίζοντας ένα πλαίσιο για την εξέταση του αντίκτυπου των αναδυόμενων τεχνολογιών στη βία κατά των γυναικών, συμπεριλαμβανομένης της πρόληψης, της προστασίας, της δίωξης και της επανόρθωσης για τέτοιου είδους βία, καθώς και συστάσεις για δράση εκ μέρους του ΟΗΕ, των κρατών και των ενδιαμέσων παρόχων υπηρεσιών (του διαδικτύου) (*internet intermediaries*).

Επιπλέον, και ο φορέας των **Ηνωμένων Εθνών για την Ισότητα των Φύλων και τη Χειραφέτηση των Γυναικών** (UN Women) διαδραματίζει ενεργό ρόλο στην καταπολέμηση της έμφυλης βίας στον κυβερνοχώρο. Για παράδειγμα, δημοσίευσε ενημερωτικό σημείωμα στο οποίο επισημαίνονται οι αναδυόμενες τάσεις και επιπτώσεις του COVID-19 στη βία κατά γυναικών και κοριτσιών που διευκολύνεται από τις ΤΠΕ (UN Women, 2020), ενώ το 2021, στο πλαίσιο του φόρουμ Generation Equality που διοργάνωσε το UN Women, ο **Συνασπισμός Δράσης για την Τεχνολογία και την Καινοτομία για την Ισότητα των Φύλων**,⁴ προσδιόρισε την έμφυλη βία που διευκολύνεται από την τεχνολογία ως έναν από τους τέσσερις τομείς προτεραιότητας. Το 2022 δρομολογήθηκε η Παγκόσμια Σύμπραξη Δράσης για την Έμφυλη Διαδικτυακή Παρενόχληση και Κακοποίηση,⁵ με σκοπό την αντιμετώπιση σημαντικών κενών στην έρευνα, την πολιτική και τις τεκμηριωμένες πρακτικές για την κατανόηση και την αντιμετώπιση του ζητήματος. Οι συνεχείς συλλογικές προσπάθειες του UN Women και των εταίρων του περιλαμβάνουν: α) σύγκληση συμπεριληπτικών διαβουλεύσεων με πληθώρα ενδιαφερομένων μερών β) δημιουργία **αποθετηρίου** για το πλήθος των δεδομένων σχετικά με την τεχνολογικά υποβοηθούμενη βία κατά γυναικών (*Technology Facilitated VAW*) γ) συνεχή υποστήριξη για τη **συλλογή εθνικών δεδομένων** δ) **συνεργασία** για την επισήμανση των κενών γνώσης και τη συνδημιουργία μιας παγκόσμιας κοινής ερευνητικής ατζέντας για την τεχνολογικά υποβοηθούμενη βία κατά των γυναικών, για την κάλυψη των κενών γνώσης και την παραγωγή δεδομένων επιπολασμού, με στόχο την ενημέρωση πολιτικών και προγραμμάτων ε) ενίσχυση της **παγκόσμιας συνηγορίας**.

Το UN Women δημοσίευσε πρόσφατα ενημερωτικό σημείωμα σχετικά με τα τεκμήρια και τη συλλογή δεδομένων για την τεχνολογικά υποβοηθούμενη βία κατά των γυναικών (UN Women, 2023), που συνοψίζει την επανεξέταση του φάσματος εφαρμογής και τις βασικές

⁴ Action Coalition on Technology and Innovation for Gender Equality

⁵ Global Partnership for Action on Gender-Based Online Harassment and Abuse

συστάσεις σχετικά με τις προσεγγίσεις για τη συλλογή δεδομένων σχετικά με την TF VAW, την τρέχουσα κατάσταση των τεκμηρίων και των δεδομένων και τις προκλήσεις, που παρουσιάζονται στην ερευνητική εργασία, [«Technology-facilitated violence against women: Taking stock of evidence and data collection»](#), η οποία εκπονήθηκε στο πλαίσιο του Κοινού Προγράμματος του UN Women και του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας (ΠΟΥ), σχετικά με τα δεδομένα για τη βία κατά των γυναικών.

Το Συμβούλιο της Ευρώπης

Παράλληλα με την εφαρμογή των συνθηκών του, το **Συμβούλιο της Ευρώπης** έχει υλοποιήσει αρκετές εκστρατείες και πολιτικές για τη βία κατά γυναικών και κοριτσιών στον κυβερνοχώρο, με μια ειδική [ιστοσελίδα για τη βία στον κυβερνοχώρο που](#) περιλαμβάνει ενότητες σχετικά με τη διεθνή και εθνική νομοθεσία και πολιτική, ορισμούς των διαφόρων μορφών διαδικτυακής έμφυλης βίας (π.χ. παρενόχληση στον κυβερνοχώρο, διαδικτυακή σεξουαλική εκμετάλλευση και σεξουαλική κακοποίηση παιδιών, εγκλήματα μίσους που σχετίζονται με τις ΤΠΕ, άμεσες απειλές ή πραγματική βία που σχετίζονται με τις ΤΠΕ, διαδικτυακή ρητορική μίσους και εγκλήματα μίσους).

Άλλες πρωτοβουλίες περιλαμβάνουν τη [Σύσταση CM/Rec\(2019\)1 του 2019](#) σχετικά με την **πρόληψη και την καταπολέμηση του σεξισμού**, η οποία περιλαμβάνει έναν ολοκληρωμένο κατάλογο μέτρων για την πρόληψη και την καταδίκη του σεξισμού, και καλεί για συγκεκριμένες δράσεις σε τομείς όπως: γλώσσα και επικοινωνία· διαδίκτυο και μέσα κοινωνικής δικτύωσης· μέσα ενημέρωσης, διαφήμιση και άλλες μέθοδοι επικοινωνίας· χώρος εργασίας· δημόσιος τομέας· τομέας δικαιοσύνης κ.λπ., την εκστρατεία [Sexism: See it. Name it. Stop it!](#), το δωρεάν διαδικτυακό μάθημα για τη ρητορική μίσους και τα εγκλήματα μίσους που διοργανώνεται με κοινή πρωτοβουλία του Ευρωπαϊκού Προγράμματος για την εκπαίδευση των επαγγελματιών του δικαίου και του Γραφείου Δημοκρατικών Θεσμών και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ODIHR) του ΟΑΣΕ, καθώς και τις **συνεισφορές στην Πλατφόρμα Ανεξάρτητων Μηχανισμών Εμπειρογνομόνων για τις Διακρίσεις και τη Βία κατά των Γυναικών** (πλατφόρμα EDVAW/ Platform of Independent Expert Mechanisms on the Elimination of Discrimination and Violence against Women), η οποία συγκεντρώνει επτά ανεξάρτητους εμπειρογνώμονες του ΟΗΕ και περιφερειακούς εμπειρογνώμονες για τη βία κατά των γυναικών, όπως και μηχανισμούς για τα δικαιώματα των γυναικών που λειτουργούν σε διεθνές και περιφερειακό επίπεδο, συμπεριλαμβανομένης της GREVIO.

1.2. Ενωσιακό επίπεδο

1.2.1. Νομοθεσία

Παρόλο που η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2018) συμπεριέλαβε ρητά τη βία και την παρενόχληση στο διαδίκτυο με τη χρήση νέων τεχνολογιών στον ορισμό της έμφυλης βίας, το φαινόμενο δεν έχει καταγραφεί σε κανένα από τα νομικά κείμενα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σύμφωνα με την Υπηρεσία Έρευνας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (EPRS), **η ΕΕ δεν διαθέτει**

«ενιαία» προσέγγιση για την καταπολέμηση της έμφυλης βίας στο διαδίκτυο. Οι Οδηγίες και οι Κανονισμοί που εφαρμόζονται άμεσα ή έμμεσα στην έμφυλη βία στο διαδίκτυο, παρά το γεγονός ότι δεν παρέχουν νομικό ορισμό για την έμφυλη βία στο διαδίκτυο ή τους τύπους της, περιλαμβάνουν τα ακόλουθα:

- **Η Οδηγία για τα δικαιώματα των θυμάτων (Οδηγία 2012/29/ΕΕ)**, η οποία έχει ως στόχο να διασφαλίσει ότι τα θύματα όλων των μορφών εγκληματικότητας σε ολόκληρη την ΕΕ είναι πλήρως ενημερωμένα για τα δικαιώματά τους, γνωρίζουν πού μπορούν να προσφύγουν και να αναζητήσουν προστασία, πώς να συμμετέχουν σε ποινικές διαδικασίες, ενώ αναγνωρίζονται και αντιμετωπίζονται ισότιμα και με σεβασμό. Η Οδηγία επεκτείνεται και σε μορφές διαδικτυακής βίας κατά γυναικών και κοριτσιών που ενδεχομένως να ποινικοποιούνται σε ένα κράτος μέλος (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2020).
- **Η Οδηγία σχετικά με την καταπολέμηση της σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών (Οδηγία 2011/93/ΕΕ)**, η οποία αφορά τόσο τη διαδικτυακή όσο και τη μη διαδικτυακή διάσταση της σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών. Στοχεύει στην προστασία των ανηλίκων από την κατάχρηση μη συναινετικών εικόνων ιδιωτικού περιεχομένου (θεωρείται υλικό σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών / CSAM όταν το θύμα είναι ανήλικο).
- **Η Αναδιατυπωμένη Οδηγία (Οδηγία 2006/54/ΕΚ)** αντικατέστησε μια σειρά προηγούμενων οδηγιών της ΕΕ που αποτέλεσαν το θεμέλιο του πλαισίου για την **ίση μεταχείριση ανδρών και γυναικών**.
- **Ο Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων/GDPR (Κανονισμός (ΕΕ) 2016/679)** που προστατεύει τα φυσικά πρόσωπα από τη συλλογή και επεξεργασία από φυσικό πρόσωπο, εταιρεία ή οργανισμό δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που αφορούν φυσικά πρόσωπα στην ΕΕ.⁶
- **Η Οδηγία για το ηλεκτρονικό εμπόριο (Οδηγία 2000/31/ΕΚ)**, η οποία ρυθμίζει το ηλεκτρονικό εμπόριο, συμπεριλαμβανομένης της θέσπισης κανόνων σχετικά με την ευθύνη των παρόχων υπηρεσιών.
- **Η Οδηγία για τις υπηρεσίες οπτικοακουστικών μέσων (Οδηγία 2010/13/ΕΕ)**, η οποία αποσκοπεί στην προστασία των ανηλίκων από ακατάλληλο περιεχόμενο, και όλων των χρηστών/στών από περιεχόμενο που περιλαμβάνει υποκίνηση βίας ή μίσους κατά ομάδας προσώπων ή μέλους ομάδας που προσδιορίζεται βάσει φύλου, φυλής, χρώματος, θρησκείας, καταγωγής ή εθνικής ή εθνοτικής προέλευσης. Περιλαμβάνει επίσης διατάξεις σχετικά με την αναφορά και την επισήμανση παράνομου περιεχομένου και περιεχομένου μίσους.

Η βία που στρέφεται κατά προσώπου λόγω φύλου, ταυτότητας ή έκφρασης του φύλου του εν λόγω προσώπου ή θίγει δυσανάλογα πρόσωπα συγκεκριμένου φύλου νοείται ως βία λόγω φύλου.

Οδηγία για τα δικαιώματα των θυμάτων, προοίμιο (17)

⁶ Ο κανονισμός δεν ορίζει καμία μορφή βίας στον κυβερνοχώρο, αλλά παρέχει προστασία στα θύματα βίας στον κυβερνοχώρο και προβλέπει την επιβολή κυρώσεων κατά του ατόμου που είναι υπεύθυνο για τον διαμοιρασμό του μη συναινετικού περιεχομένου και κατά του εκδότη του εν λόγω υλικού.

- Η Οδηγία για την πρόληψη και την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και για την προστασία των θυμάτων της ([Οδηγία 2011/36/ΕΕ](#)), η οποία σχετίζεται έμμεσα με τη βία στο διαδίκτυο, δεδομένης της έντονης διάστασης του φύλου και της χρήσης ψηφιακών δικτύων για τη διάπραξη αυτών των εγκλημάτων.

Σε επίπεδο ΕΕ, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο έχει αναγνωρίσει και εξετάσει τη βία στον κυβερνοχώρο και τη ρητορική μίσους κατά των γυναικών στο διαδίκτυο με μια σειρά ψηφισμάτων και έχει καλέσει σε νομικές και πολιτικές δράσεις για την αντιμετώπιση του φαινομένου.

- Ψήφισμα της [14ης Δεκεμβρίου 2021 σχετικά με την καταπολέμηση της έμφυλης βίας](#): που τονίζει ότι η έμφυλη βία στον κυβερνοχώρο αποτελεί συνέχιση της έμφυλης βίας εκτός διαδικτύου και ότι καμία εναλλακτική πολιτική δεν θα είναι αποτελεσματική εάν δεν λάβει υπόψη αυτή την πραγματικότητα.
- Ψήφισμα της [17ης Απριλίου 2018 σχετικά με την ενδυνάμωση της θέσης των γυναικών και κοριτσιών μέσω του ψηφιακού τομέα](#), που υπενθυμίζει ότι οι ψηφιακοί τρόποι επικοινωνίας συμβάλλουν στην αύξηση της ρητορικής μίσους και των απειλών κατά των γυναικών και ότι οι διάφορες μορφές βίας κατά των γυναικών στο διαδίκτυο εξακολουθούν να μην αναγνωρίζονται νομικά.
- Ψήφισμα της [17ης Απριλίου 2018 σχετικά με την ισότητα των φύλων στον τομέα των μέσων ενημέρωσης στην ΕΕ](#), που υπενθυμίζει ότι οι γυναίκες αντιμετωπίζουν αυξημένα επίπεδα παρενόχλησης στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης.
- Ψήφισμα της [26ης Οκτωβρίου 2017 σχετικά με την καταπολέμηση της σεξουαλικής παρενόχλησης και κακοποίησης στην ΕΕ](#), που υπενθυμίζει ότι απαιτείται βασική δράση κατά των αναδυόμενων μορφών βίας, π.χ. στον κυβερνοχώρο.
- Ψήφισμα της [3ης Οκτωβρίου 2017 σχετικά με την καταπολέμηση της κυβερνοεγκληματικότητας](#), που τονίζει την ανάγκη για κοινούς **εναρμονισμένους νομικούς ορισμούς του εγκλήματος στον κυβερνοχώρο**, συμπεριλαμβανομένης της σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης παιδιών στο διαδίκτυο, της διαδικτυακής παρενόχλησης και των κυβερνοεπιθέσεων.
- Ψήφισμα της [12ης Σεπτεμβρίου 2017 σχετικά με την πρόταση απόφασης του Συμβουλίου για τη σύναψη, από την Ευρωπαϊκή Ένωση, της σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας](#), που τονίζει ότι **πρέπει να ληφθούν μέτρα για την αντιμετώπιση του αναδυόμενου φαινομένου της έμφυλης βίας στο διαδίκτυο, συμπεριλαμβανομένων του εκφοβισμού και κάθε είδους παρενόχλησης που στοχοποιεί ιδίως νέες γυναίκες και ΛΟΑΤΚΙ άτομα.**
- Ψήφισμα της [14ης Μαρτίου 2017 σχετικά με την ισότητα μεταξύ γυναικών και ανδρών στην Ευρωπαϊκή Ένωση την περίοδο 2014-2015](#), που υπενθυμίζει ότι οι ψηφιακές επικοινωνίες αυξάνουν τον κίνδυνο να βιώσουν οι γυναίκες ρητορική μίσους και απειλές, και ότι οι δράστες πολύ σπάνια καταγγέλλονται, διερευνώνται, διώκονται και καταδικάζονται.
- Ψήφισμα της [26ης Φεβρουαρίου 2014 σχετικά με τη σεξουαλική εκμετάλλευση και την πορνεία καθώς και τον αντίκτυπό τους στην ισότητα των φύλων](#), που τονίζει ότι η στρατολόγηση θυμάτων σεξουαλικής εμπορίας συμβαίνει όλο και περισσότερο

στο διαδίκτυο, και ότι η παραγωγή των μέσων μαζικής ενημέρωσης και η πορνογραφία, ιδίως στο διαδίκτυο, δημιουργούν στερεότυπα φύλου, τα οποία ενδέχεται να έχουν ως αποτέλεσμα την ενθάρρυνση της αγνόησης της ανθρωπίνης προσωπικότητας των γυναικών και την παρουσίασή τους ως εμπόρευμα.

Δεδομένων των ανωτέρω, η προτεινόμενη οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου με κανόνες σε επίπεδο ΕΕ για την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας εισάγει σημαντικές βελτιώσεις ([Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2022](#)). Εκτός από την ποινικοποίηση της βίας στον κυβερνοχώρο σε ορισμένες από τις συνηθέστερες μορφές της,⁷ η πρόταση χαρακτηρίζεται από την έντονη εστίαση στην ανάγκη για εναρμονισμένους ορισμούς και καλύτερη συλλογή δεδομένων, συμπεριλαμβανομένης μιας διάταξης για τη διασφάλιση της αποτελεσματικής αφαίρεσης παράνομου διαδικτυακού περιεχομένου, η οποία συμπληρώνει τον Νόμο για τις Ψηφιακές Υπηρεσίες. Προτείνει επίσης την υποχρέωση των κρατών μελών να διευκολύνουν τα μέτρα αυτορρύθμισης των ενδιάμεσων παρόχων υπηρεσιών.

Λόγω της σημασίας της, η προτεινόμενη οδηγία έχει δεχθεί κριτική από φεμινιστικές οργανώσεις και ΜΚΟ της κοινωνίας των πολιτών. Για παράδειγμα, το δίκτυο **Women Against Violence Europe (WAVE)** θεωρεί ότι το προτεινόμενο σχέδιο οδηγίας υπολείπεται των προσδοκιών από διάφορες απόψεις, όπως α) απουσία προσέγγισης με βάση τα δικαιώματα, συμπεριλαμβανομένης της έλλειψης αναγνώρισης της έμφυλης βίας κατά γυναικών και κοριτσιών ως παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων β) αντιδραστική ποιότητα των προτεινόμενων μέτρων πρόληψης, που αποκλείουν/ παραβλέπουν πλήρως την πρωτογενή πρόληψη γ) ανεπαρκής κατανόηση των διαφορών μεταξύ των γενικών υπηρεσιών υποστήριξης των θυμάτων και των υπηρεσιών εξειδικευμένης υποστήριξης, καθώς και του ρόλου της υποστήριξης με εξειδίκευση και ενημέρωση σχετικά με το φύλο δ) έλλειψη αναγνώρισης του κρίσιμου ρόλου που διαδραματίζουν οι φεμινιστικές οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών στην πρόληψη και την αντιμετώπιση της βίας κατά των γυναικών, και της ανάγκης να συνεργαστούν τα κράτη μέλη κατά την εφαρμογή της προτεινόμενης οδηγίας (WAVE, 2022). Επίσης, **12 οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών μέσω κοινής θέσης** (που δημοσιεύθηκε τον Σεπτέμβριο του 2023) καλούν την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο της ΕΕ να προχωρήσουν σε ουσιαστικούς συμβιβασμούς, να διασφαλίσουν ότι η οδηγία εξυπηρετεί πραγματικά τις ανάγκες όλων των επιζωσών/ θυμάτων βίας κατά γυναικών και κοριτσιών και ενδοοικογενειακής βίας, προωθεί την επίτευξη της ισότητας των φύλων και την αποτελεσματική προστασία των δικαιωμάτων των θυμάτων στην Ευρωπαϊκή Ένωση, και αναγνωρίζει τον ουσιαστικό ρόλο των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών στη διασφάλιση υπηρεσιών πρόληψης, προστασίας και άμεσης υποστήριξης των θυμάτων.⁸

⁷ Η προτεινόμενη οδηγία περιλαμβάνει πέντε (5) άρθρα σχετικά με την έμφυλη βία στο διαδίκτυο: **Άρθρο 7** - Μη συναινετικός διαμοιρασμός προσωπικού ή χειραγωγημένου υλικού. **Άρθρο 8** - Επίμονη παρενοχλητική παρακολούθηση στον κυβερνοχώρο. **Άρθρο 9** - Παρενόχληση στον κυβερνοχώρο. **Άρθρο 10** - Υποκίνηση βίας ή μίσους στον κυβερνοχώρο. **Άρθρο 11** - Ηθική αυτοουργία, υποβοήθηση και συνέργεια και απόπειρα.

⁸ Την κοινή θέση υπογράφουν η Διεθνής Αμνηστία, το Center for Reproductive Rights, το Ευρωπαϊκό Δίκτυο End FGM, η EuroCentralAsian Lesbian* Community (EL*C), η European Sex Workers' Rights Alliance (ESWA), το Human Rights Watch, το IPPF European Network (IPPF EN), η La Strada International, η Organisation Intersex International Europe (OII Europe), η Πλατφόρμα Διεθνούς Συνεργασίας για τους παράτυπους μετανάστες

1.2.2. Πρωτοβουλίες, πολιτικές και μέτρα

Όπως προαναφέρθηκε, λόγω της έλλειψης εναρμονισμένου ορισμού, τα μέτρα της ΕΕ για την καταπολέμηση της βίας κατά γυναικών και κοριτσιών στον κυβερνοχώρο είναι περιορισμένα. Ωστόσο, τα θεσμικά όργανα της ΕΕ έχουν κάνει ορισμένα βήματα για την αντιμετώπιση της διαδικτυακής βίας. Για παράδειγμα:

- Η αντιμετώπιση της βίας κατά των γυναικών και η προστασία και στήριξη των θυμάτων είναι μία από τις πέντε προτεραιότητες της Στρατηγικής Δέσμευσης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Ισότητα των Φύλων 2016-2019, υπό τη Γενική Διεύθυνση Δικαιοσύνης.
- Η καταπολέμηση του εγκλήματος στον κυβερνοχώρο είναι ένας από τους τρεις πυλώνες του Ευρωπαϊκού Θεματολογίου για την Ασφάλεια που εγκρίθηκε τον Απρίλιο του 2015.
- Το 2013, η ΕΕ δρομολόγησε τη Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Ασφάλεια στον Κυβερνοχώρο, η οποία αποσκοπεί στη εμπλοκή των ενδιαφερόμενων μερών και των καταναλωτών/τριών, με στόχο τη μεγαλύτερη ευαισθητοποίηση σχετικά με τους κινδύνους και τις απειλές στον κυβερνοχώρο.
- Στο πλαίσιο της Ψηφιακής Ενιαίας Αγοράς, η Ευρωπαϊκή Στρατηγική για τη παροχή Καλύτερου Διαδικτύου για τα Παιδιά μας επικεντρώνεται, μεταξύ άλλων, στη δημιουργία ασφαλέστερου περιβάλλοντος για τα παιδιά και στην καταπολέμηση του υλικού σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών στο διαδίκτυο και της σεξουαλικής εκμετάλλευσης παιδιών.

21

Η **Ευρωπαϊκή Επιτροπή** έχει θεσπίσει μια σειρά **στόχων πολιτικής και δράσεων** που αποσκοπούν στην επίτευξη προόδου όσον αφορά την αντιμετώπιση της έμφυλης βίας και την προστασία των πολιτών από το έγκλημα στον κυβερνοχώρο έως το 2025. Σε αυτές περιλαμβάνονται i) η στρατηγική για την ισότητα των φύλων 2020-2025, ii) η στρατηγική για τα δικαιώματα των θυμάτων 2020-2025, iii) η στρατηγική για αποτελεσματικότερη καταπολέμηση της σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών 2020-2025, iv) η στρατηγική της ΕΕ για την ασφάλεια στον κυβερνοχώρο και v) η στρατηγική της ΕΕ για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων.

Ένα άλλο σημαντικό μέτρο ήπιου δικαίου είναι ο [Κώδικας Δεοντολογίας της ΕΕ για την καταπολέμηση της ρητορικής μίσους στο διαδίκτυο](#), που αποτελεί μια σημαντική συμφωνία με ισχυρό αντίκτυπο στην ασφάλεια των γυναικών στο διαδίκτυο, με στόχο την παροχή κινήτρων στους υπογράφοντες (δηλαδή τις διαδικτυακές πλατφόρμες και τους ενδιαμέσους παρόχους υπηρεσιών) για την πρόληψη και την καταπολέμηση της διάδοσης της ρητορικής μίσους στο διαδίκτυο. Τον Μάιο του 2016, η Επιτροπή συμφώνησε με το Facebook, τη Microsoft, το Twitter και το YouTube έναν «Κώδικα Δεοντολογίας στο διαδίκτυο» για να βοηθήσει τους/τις χρήστες/χρήστριες να ειδοποιούν για παράνομη

(PICUM), η Ευρωπαϊκή περιοχή της Διεθνούς Ένωσης Λεσβίων, Ομοφυλόφιλων, Αμφιφυλόφιλων, Τρανς και Ίντερσεξ (ILGA-Europe) και το Transgender Europe (TGEU).

ρητορική μίσους σε αυτές τις πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης, να βελτιώσει τη στήριξη προς την κοινωνία των πολιτών και τον συντονισμό με τις εθνικές αρχές.

Και το **Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο** εργάζεται για την έμφυλη βία στο διαδίκτυο. Εκτός από τα πολυάριθμα ψηφίσματα που υιοθετήθηκαν σχετικά με ζητήματα βίας κατά γυναικών και κοριτσιών στο διαδίκτυο, η Επιτροπή Πολιτικών Ελευθεριών, Δικαιοσύνης και Εσωτερικών Υποθέσεων και η Επιτροπή Δικαιωμάτων των Γυναικών και Ισότητας των Φύλων (Επιτροπή FEMM) εκπόνησαν από κοινού, το 2020, **νομοθετική έκθεση πρωτοβουλίας με τίτλο Καταπολέμηση της Έμφυλης Βίας: Βία στον κυβερνοχώρο, με αξιολόγηση της Ευρωπαϊκής Προστιθέμενης Αξίας** (EAVA) για την υποστήριξη του έργου τους.

Μια άλλη πρωτοβουλία ελήφθη στις **26 Απριλίου 2018** από την επιτροπή FEMM του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, η οποία ενέκρινε [σχέδιο έκθεσης](#) που προτείνει μέτρα για την καταπολέμηση της ηθικής και σεξουαλικής παρενόχλησης, μεταξύ άλλων και στο διαδίκτυο. Η έκθεση καλεί την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να **ορίσει τον «δημόσιο χώρο» με ευρύτερο τρόπο, ώστε να συμπεριλάβει εικονικούς δημόσιους χώρους (π.χ. κοινωνικά δίκτυα, ιστοσελίδες)** και καλεί τα κράτη μέλη να αναλάβουν δράση έναντι των παρόχων υπηρεσιών διαδικτύου για την καταπολέμηση της διαδικτυακής ατιμωρησίας και την αντιμετώπιση της κατάχρησης και της ηθικής παρενόχλησης.

Επιπλέον, οργανισμοί της ΕΕ όπως το [EIGE](#), η EUROPOL, η EUROJUST και ο FRA συμμετείχαν ενεργά στην αντιμετώπιση αυτού του ζητήματος. Ο [FRA](#) και το EIGE διαδραμάτισαν καθοριστικό ρόλο στη συλλογή δεδομένων σχετικά με τη βία κατά των γυναικών σε ολόκληρη την ΕΕ. Η EUROPOL έχει δημιουργήσει εκστρατείες ευαισθητοποίησης σχετικά με το έγκλημα στον κυβερνοχώρο και τη σεξουαλική εκμετάλλευση παιδιών στο διαδίκτυο μέσω του Ευρωπαϊκού Κέντρου για τα Εγκλήματα στον Κυβερνοχώρο και η [EUROJUST](#) έχει στηρίξει τους φορείς που είναι αρμόδιοι για τη διερεύνηση του ηλεκτρονικού εγκλήματος με σκοπό την ευαισθητοποίηση, την αντιμετώπιση τεχνικών απαιτήσεων και την ανάπτυξη δεξιοτήτων.

1.3. Εθνικό επίπεδο

1.3.1. Νομοθεσία

Όπως έχει ήδη επισημανθεί στην έκθεση *State of the Art* ([Παραδοτέο 2.1.](#)) του έργου PRESS, η Ελλάδα μόλις πρόσφατα άρχισε να διαθέτει μια πιο εξειδικευμένη νομοθεσία για τις διάφορες μορφές βίας στο διαδίκτυο κατά γυναικών, κοριτσιών και παιδιών, μαζί με τα ειδικά (περιορισμένα) άρθρα του ποινικού κώδικα.

Όπως προκύπτει από την εξέταση από την EIGE του εθνικού νομοθετικού πλαισίου στην Ελλάδα, η βία στο διαδίκτυο καλύπτεται από γενικά αδικήματα, όμως γίνεται αναφορά σε «κάθε μέσο», συμπεριλαμβανομένων των ΤΠΕ (χωρίς όμως να αποτελούν επιβαρυντική περίπτωση) ή από αδικήματα που διαπράττονται «σε κοινή θέα». Πιο συγκεκριμένα, οι μορφές διαδικτυακής βίας που θεωρούνται συγκεκριμένο αδίκημα είναι: ο διαδικτυακός εκφοβισμός, η διαδικτυακή παρενόχληση (και στον χώρο εργασίας), η διαδικτυακή

παρενοχλητική παρακολούθηση, η διαδικτυακή αποπλάνηση, η ρητορική μίσους στο διαδίκτυο (δημόσια υποκίνηση βίας ή μίσους μέσω του διαδικτύου) και οι διαδικτυακές απειλές (EIGE, 2022: 25-26), ενώ η ρητορική μίσους ποινικοποιείται χωρίς όμως τη συνιστώσα φύλου (EPRS, 2021:10). Από την άλλη, η Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης (Ν. 4531/2018), η Σύμβαση του Λανθαρότε (Ν. 3727/2008) και η Σύμβαση της Βουδαπέστης (Ν. 4411/2016) που έχουν κυρωθεί από την ελληνική πολιτεία αποτελούν ουσιαστική βάση για τη μελλοντική ανάπτυξη ενός πιο εξειδικευμένου νομικού πλαισίου για τη διαδικτυακή έμφυλη βία.

Σε επίπεδο ποινικής νομοθεσίας, συμπεριλαμβανομένου του ποινικού κώδικα (Ν. 4619/2019), οι νομικές διατάξεις σχετικά με την παρενόχληση που θεσπίζονται με τη χρήση ηλεκτρονικών ή τεχνολογικών μέσων ορίζονται σε σειρά άρθρων. Ειδικότερα, στον ελληνικό ποινικό κώδικα, όπου τα τυποποιημένα αδικήματα κατηγοριοποιούνται ανάλογα με το προσβεβλημένο προστατευόμενο έννομο αγαθό, οι ακόλουθες νομοθετικές διατάξεις εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του κεφαλαίου της γενετήσιας αξιοπρέπειας και ελευθερίας, αποτελώντας ξεχωριστό κεφάλαιο του ελληνικού ποινικού κώδικα.

Καταρχάς, το **Άρθρο 333 (Απειλή)** του Ποινικού Κώδικα (παρ. 1.) προβλέπει συγκεκριμένες ποινές (φυλάκιση ενός έτους ή χρηματική ποινή) για όποιον προκαλεί σε άλλον τρόμο ή ανησυχία, με την επίμονη καταδίωξη ή παρακολούθησή του, όπως ιδίως με την επιδίωξη διαρκούς επαφής μέσω τηλεπικοινωνιακού ή ηλεκτρονικού μέσου, ακόμη και όταν δεν υπάρχει απειλή βίας ή άλλης παράνομης πράξης. Έχει νομοθετηθεί επιβαρυντική περίπτωση που οδηγεί σε υψηλότερη ποινή, σύμφωνα με το ανωτέρω αδίκημα του άρθρου 333 ΠΚ και σύμφωνα με τη Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης, όταν το αδίκημα της επίμονης παρενοχλητικής παρακολούθησης τελείται σε βάρος ανηλίκου ή προσώπου που δεν μπορεί να υπερασπίσει τον εαυτό του, εφόσον τα πρόσωπα αυτά βρίσκονται υπό την επιμέλεια ή την προστασία του δράστη βάσει νόμου, δικαστικής απόφασης ή πραγματικής κατάστασης, συνοικούν με αυτόν ή έχουν με αυτόν σχέση εργασίας ή υπηρεσίας (παρ. 2 του άρθρου 333) ή σε βάρος συζύγου κατά τη διάρκεια του γάμου ή σε βάρος συντρόφου κατά τη διάρκεια της συμβίωσης (παρ. 3 του άρθρου 333). Προϋπόθεση για την άσκηση δίωξης είναι η υποβολή έγκλησης, δηλαδή η υποβολή επίσημης καταγγελίας από το θύμα στην αρμόδια αρχή (αστυνομία, εισαγγελέα, κ.λπ.).

Επιπλέον, σύμφωνα με το **Άρθρο 337** (παρ. 1) του Ποινικού Κώδικα (*Προσβολή της γενετήσιας αξιοπρέπειας*), το αδίκημα της *σεξουαλικής παρενόχλησης, όχι συγκεκριμένα αλλά ουσιαστικά*, τυποποιείται σύμφωνα με το ενωσιακό και το διεθνές δίκαιο, ως τέτοιο. Η σεξουαλική παρενόχληση στον κυβερνοχώρο συνιστά *αφ' εαυτής* αδίκημα όταν το θύμα είναι ανήλικος ηλικίας κάτω των δεκαπέντε ετών. Σε αυτή την περίπτωση, το έννομο αγαθό του παιδιού χρήζει πρόσθετης νομικής προστασίας που οδηγεί στην επιβολή υψηλότερης ποινής φυλάκισης τουλάχιστον δύο ετών, ενώ εάν η πράξη είναι επαναλαμβανόμενη, το άτομο φυλακίζεται για τουλάχιστον τρία έτη⁹. Πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι σύμφωνα με

⁹ Η τροποποίηση του άρθρου 337 και μιας σειράς άλλων άρθρων του ποινικού κώδικα που αφορούν ανήλικους/παιδιά, προέκυψε από την κύρωση της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την προστασία

το **Άρθρο 348** (Διευκόλυνση προσβολών της ανηλικότητας) προβλέπεται φυλάκιση τριών ετών και χρηματική ποινή για όποιον κατ' εξακολούθηση κατ' επάγγελμα ή από κερδοσκοπία επιχειρεί να διευκολύνει γενετήσια πράξη με ανήλικο, με τη μετάδοση ηλεκτρονικών μηνυμάτων (παρ. 1), ενώ το **Άρθρο 348Α** (Πορνογραφία ανηλίκων) καθορίζει ποινές και πρόστιμα σχετικά με την παραγωγή, διανομή, δημοσίευση, επίδειξη, μεταβίβαση, πώληση κ.λπ., σε οποιοδήποτε ηλεκτρονικό ή άλλο μέσο υλικού παιδικής πορνογραφίας.¹⁰ **Επομένως, η χρήση ηλεκτρονικού υπολογιστή ή διαδικτύου συνιστούν επιβαρυντικούς παράγοντες για το αδίκημα της παιδικής πορνογραφίας.** Το 2022 με το Άρθρο 346 (Εκδικητική πορνογραφία) η ποινή για την παιδική πορνογραφία έγινε αυστηρότερη με τη κάθειρξη να φτάνει έως και τα 8 χρόνια.

Το 2022, πραγματοποιήθηκε προσθήκη στον ποινικό κώδικα με το **Άρθρο 346**, με στόχο τον ορισμό του αδικήματος που είναι κοινώς γνωστό ως «εκδικητική πορνογραφία». Η εν λόγω νομοθετική τροποποίηση πραγματοποιήθηκε στο ευρύτερο πλαίσιο της ενσωμάτωσης της **οδηγίας (ΕΕ) 2019/713**, η οποία αφορά την πρόληψη και τη δίωξη δόλιων δραστηριοτήτων και πλαστογραφίας με μέσα πληρωμής πλην των μετρητών. Η οδηγία θεσπίζει **ελάχιστα πρότυπα όσον αφορά την κατηγοριοποίηση των ποινικών αδικημάτων και τις αντίστοιχες ποινές στον τομέα της απάτης και της πλαστογραφίας με μέσα πληρωμής πλην των μετρητών** και επιδιώκει να ενισχύσει τα προληπτικά μέτρα κατά των παράνομων αυτών δραστηριοτήτων και να ενισχύσει τους μηχανισμούς στήριξης των θυμάτων. Σε αυτό το νομοθετικό περιβάλλον, ο Έλληνας νομοθέτης εισήγαγε το **Άρθρο 346** στον Ποινικό Κώδικα με τον Ν. 4947/2022, αντιμετωπίζοντας το αδίκημα της «εκδικητικής πορνογραφίας». Σύμφωνα με την εισηγητική έκθεση, στο νεοεισαχθέν άρθρο τυποποιήθηκε ως εγκληματική πράξη που προσβάλλει τη σεξουαλική ζωή και ελευθερία ως πτυχές της ιδιωτικής ζωής η μη συναινετική δημοσίευση ή ανάρτηση στο διαδίκτυο ή στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης προσωπικών εικόνων ή οπτικοακουστικού υλικού που σχετίζεται με τη σεξουαλική ζωή του θύματος, ακόμη και αν δημιουργήθηκαν με τη συγκατάθεσή του. Δεδομένου ότι η τυποποίηση αυτών των προσβλητικών συμπεριφορών πραγματοποιήθηκε μέσω της ενσωμάτωσης μιας οδηγίας της ΕΕ με διαφορετικό πεδίο εφαρμογής, είναι πιθανό να προκύψουν παρερμηνείες ή άλλα προβλήματα κατά την εφαρμογή του νόμου. Ωστόσο, είναι σημαντικό ότι για πρώτη φορά ποινικοποιείται απλώς και μόνο η απειλή μιας τέτοιας αποκάλυψης.¹¹

Τέλος, εκτός από τις προαναφερθείσες διατάξεις ποινικού δικαίου, το **Άρθρο 3 του Ν. 4808/2021 για την κύρωση της Σύμβασης C190 - Βία και παρενόχληση της ΔΟΕ**, προβλέπει

των παιδιών από τη σεξουαλική εκμετάλλευση και κακοποίηση, γνωστή και ως «Σύμβαση του Λανθαρότε» (Σύμβαση του Λανθαρότε, [Ν. 3727/2008](#)).

¹⁰ Το άρθρο αυτό τροποποιήθηκε μετά την κύρωση της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για το έγκλημα στον κυβερνοχώρο (Σύμβαση της Βουδαπέστης) και του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της Σύμβασης για το έγκλημα στον κυβερνοχώρο, σχετικά με την ποινικοποίηση πράξεων ρατσιστικής και ξενοφοβικής φύσης που διαπράττονται μέσω πληροφοριακών συστημάτων (ETS αριθ. 189) (Ν. [4411/2016](#)).

¹¹ Το [Κέντρο Διοτίμα](#) εξέφρασε τις ανησυχίες της οργάνωσης σχετικά με την ακατάλληλη ορολογία, τις παραλείψεις και τις προδιαγραφές/μέτρα εφαρμογής του νέου άρθρου.

ότι η Σύμβαση αφορά στη βία και παρενόχληση στον κόσμο της εργασίας που εκδηλώνεται κατά τη διάρκεια, συνδέεται ή προκύπτει από την εργασία: α) στον χώρο εργασίας, συμπεριλαμβανομένων δημόσιων και ιδιωτικών χώρων που αποτελούν χώρους εργασίας β) σε μέρη όπου ο εργαζόμενος αμείβεται, κάνει διάλειμμα για ανάπαυση ή για φαγητό, ή χρησιμοποιεί τουαλέτες, νιπτήρες και αποδυτήρια γ) κατά τη διάρκεια μετακινήσεων, ταξιδιού, εκπαίδευσης, εκδηλώσεων ή κοινωνικών δραστηριοτήτων που σχετίζονται με την εργασία δ) μέσω επικοινωνιών που σχετίζονται με την εργασία, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που πραγματοποιούνται μέσω τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνίας ε) σε καταλύματα που παρέχει ο εργοδότης και στ) κατά τη μετακίνηση από και προς την εργασία.

1.3.3. Πρωτοβουλίες, πολιτικές και μέτρα

Στην Ελλάδα μέχρι σήμερα δεν έχουν υπάρξει ολιστικές, μακροπρόθεσμες πολιτικές ή μέτρα με στόχο την πρόληψη και καταπολέμηση της έμφυλης βίας στο διαδίκτυο ούτε από πλευράς των κρατικών φορέων για την ισότητα των φύλων,¹² ούτε και από πλευράς άλλων αρμόδιων φορέων. Μέχρι στιγμής, μοναδική εξαίρεση αποτελεί το Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (ΚΕΘΙ), νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, το οποίο πρόσφατα άρχισε να δημοσιοποιεί υλικό και πληροφορίες σχετικά με συμβουλευτικά κέντρα που μπορούν να παράσχουν βοήθεια σε γυναίκες που είναι επιζώσες διαδικτυακής έμφυλης βίας και των οποίων τα δικαιώματα παραβιάζονται. Πιο συγκεκριμένα, το 2021 το ΚΕΘΙ ανέρτησε μια ενότητα [για το πώς να είμαστε ασφαλείς όταν χρησιμοποιούμε το διαδίκτυο και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης](#) που απευθύνεται σε γυναίκες και περιλαμβάνει πρακτικές συμβουλές για το πώς να οικοδομήσουμε υγιείς σχέσεις και να θέσουμε όρια ώστε να χαίρουμε σεβασμού, καθώς και πληροφορίες για τα Συμβουλευτικά Κέντρα και την τηλεφωνική γραμμή SOS. Επίσης, το ΚΕΘΙ σε συνεργασία με τη UNICEF Ελλάδα δημιούργησε μια σειρά βίντεο που απευθύνονται σε νέους και έχουν ως στόχο να στείλουν το μήνυμα για το τι συνιστά υγιή σχέση και το δικαίωμα να λέμε ΟΧΙ σε ό,τι δεν είναι αγάπη.

Η αρμόδια κρατική αρχή, δηλαδή η [Διεύθυνση Δίωξης Ηλεκτρονικού Εγκλήματος](#) της Ελληνικής Αστυνομίας, που συστάθηκε το 2014, είναι αρμόδια για την πρόληψη, τη διερεύνηση και την καταστολή εγκλημάτων και αντικοινωνικών συμπεριφορών που διαπράττονται μέσω του διαδικτύου ή άλλων ηλεκτρονικών μέσων και αποτελείται από πέντε τμήματα που καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα διαδικτυακής προστασίας και ασφάλειας των χρηστών του κυβερνοχώρου, συμπεριλαμβανομένης της προστασίας των ανηλίκων στο διαδίκτυο. Ωστόσο, δεν υπάρχει εξειδικευμένο τμήμα για τη βία κατά των γυναικών ή των ΛΟΑΤΚΙ ατόμων στον κυβερνοχώρο και στις στατιστικές για το έγκλημα στον κυβερνοχώρο

¹² Σημειώνεται ότι [το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Ισότητα των Φύλων 2021-2025](#), στο πλαίσιο της Δράσης 1.4.1 για την πρόληψη και αντιμετώπιση της έμφυλης βίας στον κυβερνοχώρο προβλέπει έρευνα για το μέγεθος και τις μορφές έμφυλης βίας στον κυβερνοχώρο στην Ελλάδα, ενώ στο πλαίσιο της Δράσης 1.4.2. σχετικά με την πρόληψη και αντιμετώπιση της παρενοχλητικής παρακολούθησης, τον ακρωτηριασμό γυναικείων γεννητικών οργάνων, τους πρώιμους και καταναγκαστικούς γάμους, τον σεξουαλικό εκβιασμό και την εκδικητική πορνογραφία, προβλέπει εκστρατείες ευαισθητοποίησης, παραγωγή ενημερωτικού υλικού, και προτάσεις που στοχεύουν σε αυστηρότερο νομικό πλαίσιο σχετικά με την παρενοχλητική παρακολούθηση. Ωστόσο, μέχρι στιγμής καμία από τις προαναφερθείσες δράσεις δεν έχει υλοποιηθεί.

ο οργανισμός καταγράφει μόνο συγκεκριμένους τύπους παραβιάσεων και όχι την έμφυλη βία στο διαδίκτυο¹³, ενώ τα δεδομένα δεν αναλύονται κατά φύλο. Επιπλέον, το υλικό ευαισθητοποίησης και ενημέρωσης που παράγεται από τον οργανισμό δεν κάνει καμία αναφορά σε μορφές βίας στο διαδίκτυο που επηρεάζουν τις γυναίκες και τα άτομα ΛΟΑΤΚΙ¹⁴.

Η σημαντικότερη πρωτοβουλία μέχρι σήμερα σε εθνικό επίπεδο είναι το [Ελληνικό Κέντρο Ασφαλούς Διαδικτύου](#) που ξεκίνησε τη λειτουργία του το 2016 υπό την αιγίδα του [Ιδρύματος Τεχνολογίας και Έρευνας \(ΙΤΕ\)](#) και πιο συγκεκριμένα του Ινστιτούτου Πληροφορικής (ΙΠ). Το Ελληνικό Κέντρο Ασφαλούς Διαδικτύου είναι ο επίσημος εκπρόσωπος του [INSAFE / INHOPE](#) στην Ελλάδα και ο αναγνωρισμένος εκπρόσωπος για την Ελλάδα που συμμετέχει στην [Ομάδα Εμπειρογνομητών για Ασφαλέστερο Διαδίκτυο για τα Παιδιά](#) της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Το Ελληνικό Κέντρο Ασφαλούς Διαδικτύου (SIC) προωθεί την ασφαλέστερη και καλύτερη χρήση του διαδικτύου και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης από παιδιά και νέους. Αναπτύσσει εργαλεία και υλικό για την κατάλληλη ενημέρωση και εκπαίδευση γονέων, κηδεμόνων, εκπαιδευτικών και άλλων ευαίσθητων ομάδων της κοινωνίας σχετικά με το ρόλο που οφείλουν να διαδραματίσουν στην ανατροφή της νέας γενιάς παιδιών στον ψηφιακό κόσμο. Ωστόσο, παρόλο που το Κέντρο Ασφαλούς Διαδικτύου διαθέτει ειδική πύλη ([SaferInternet4Kids.gr](#)) που υποστηρίζεται από τα υπουργεία Παιδείας και Ψηφιακής Διακυβέρνησης, συμβουλευτική γραμμή βοήθειας, κέντρο ευαισθητοποίησης και ανοικτή τηλεφωνική γραμμή για την αναφορά παράνομου περιεχομένου, δεν επικεντρώνεται στην έμφυλη βία στο διαδίκτυο και δεν αποσκοπεί ρητά στην αντιμετώπιση του φαινομένου. Θα πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι η [SafeLine](#), μια ανοικτή τηλεφωνική γραμμή που επιτρέπει την αναφορά παράνομου περιεχομένου στο διαδίκτυο, δέχεται αναφορές για υλικό σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών και συνεργάζεται με την Ελληνική Αστυνομία και την INTERPOL μέσω των Διεθνών Διαχειριστών Ανοικτών Τηλεφωνικών Γραμμών της Ευρώπης (International Hotline Operators of Europe/INHOPE), καταγράφει επίσης στατιστικά στοιχεία τα οποία όμως δεν αναλύονται ανά φύλο, επομένως δεν έχουμε σαφή ιδέα για τη διάσταση του φύλου σε ό,τι αφορά των κακοποιητικές συμπεριφορές και παραβιάσεις/αδικήματα που αφορούν παιδιά και νεαρά ενήλικα άτομα.

26

¹³ Για παράδειγμα, με βάση τα στατιστικά στοιχεία για τα 5.148 περιστατικά που χειρίστηκε ο οργανισμός το 2020 διαπιστώθηκε ότι οι παραβιάσεις της νομοθεσίας περί προσωπικών δεδομένων, οι απειλές και η δυσφήμιση ανέρχονται σε 19,09%, η παιδική πορνογραφία και η σεξουαλική εκμετάλλευση παιδιών στο διαδίκτυο σε ποσοστό 6,76% και τα ρατσιστικά περιστατικά/ρητορική μίσους στο διαδίκτυο σε 0,7% του συνολικού αριθμού περιστατικών που χειρίζεται ο φορέας (Georgiou, Maspero, 2022: 4).

¹⁴ Βλέπε, για παράδειγμα, την ιστοσελίδα [Cyberkid](#), η οποία αποτελεί πρωτοβουλία του Υπουργείου Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης και του Αρχηγείου της Ελληνικής Αστυνομίας, που δρομολογήθηκε από τη Διεύθυνση Δίωξης Ηλεκτρονικού Εγκλήματος, η οποία στοχεύει στην ενημέρωση και ευαισθητοποίηση σχετικά με την ασφάλεια στο διαδίκτυο και απευθύνεται σε παιδιά και τους γονείς τους, και την ιστοσελίδα [www.cyberalert.gr/feelsafe](#) και την εφαρμογή για iOS & Android «FeelSafe» που αναπτύχθηκε από τη Διεύθυνση Δίωξης Ηλεκτρονικού Εγκλήματος και την Εθνική Συνομοσπονδία Ελληνικού Εμπορίου (NCGC) με στόχο την ενημέρωση των καταναλωτών και των μελών του NCGC για την αποφυγή ηλεκτρονικής απάτης, καμία από τις οποίες δεν κάνει καμία αναφορά σε οποιαδήποτε μορφή έμφυλης βίας στο διαδίκτυο.

2. Βασικές προκλήσεις και θέματα

2.1. Βασικές προκλήσεις και επίμονα κενά

Τα επίμονα κενά και οι βασικές προκλήσεις στην καταπολέμηση της έμφυλης βίας στο διαδίκτυο έχουν εντοπιστεί από την Πλατφόρμα Ανεξάρτητων Μηχανισμών Εμπειρογνομόνων για τις διακρίσεις και τη βία κατά των γυναικών (EDVAW) (CoE, 2022), το Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο για την Ισότητα των Φύλων (EIGE, 2022) και τη μελέτη που ζητήθηκε από την επιτροπή FEMM του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (Θεματικό Τμήμα Δικαιωμάτων των Πολιτών και Συνταγματικών Υποθέσεων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, 2018). Για παράδειγμα, η **απουσία κοινής ορολογίας** σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο καθιστά δύσκολη τη σύγκριση και την αξιολόγηση της φύσης, της σημασίας, της κλίμακας και του αντικτύπου της έμφυλης βίας που διευκολύνεται από το διαδίκτυο και την τεχνολογία. Οι ορισμοί και η ορολογία είναι σημαντικά διότι καθιστούν δυνατή τη συλλογή και τη σύγκριση στατιστικών στοιχείων σχετικά με τον επιπολασμό, και την ανάπτυξη και αποτελεσματική επιβολή νομοθεσίας για την πρόληψη της βίας στον κυβερνοχώρο, την προστασία των θυμάτων και τη δίωξη των δραστών. Ταυτόχρονα, λόγω της συνεχούς τεχνοκοινωνικής αλλαγής, αυτή η ορολογία θα πρέπει να είναι δυναμική και να αποφεύγει την προσκόλληση σε άκαμπτους ορισμούς και διχοτομίες μεταξύ online και offline. Επιπλέον, η έλλειψη συμφωνημένης ορολογίας και πληροφοριών έχει οδηγήσει στη **χρήση ακατάλληλων όρων**, που καθιστούν δύσκολο για τις γυναίκες και τα κορίτσια να ονοματίσουν τις εμπειρίες τους και συμβάλλουν στην ανεπαρκή απόκριση των αρχών. Ένα τέτοιο παράδειγμα είναι ο όρος «εκδικητική πορνογραφία», ο οποίος έχει επικριθεί με το επιχείρημα ότι περιγράφει την εμπειρία του δράστη και όχι την κακοποίηση του θύματος (European Parliament, 2018: 16).

27

Σύμφωνα με το EIGE, οι παράγοντες που συμβάλλουν στη χαμηλή συγκρισιμότητα των ορισμών σε ολόκληρη την ΕΕ και, ως εκ τούτου, στη δυσκολία συλλογής συγκρίσιμων δεδομένων σχετικά με τη βία κατά γυναικών και κοριτσιών στον κυβερνοχώρο μεταξύ των κρατών μελών συνιστούν προκλήσεις που σχετίζονται με: **α) την εννοιολόγηση της έμφυλης βίας στο διαδίκτυο ως μέρος του συνεχούς της έμφυλης βίας β) τη μεγάλη ποικιλία νομικών και στατιστικών ορισμών** της έμφυλης βίας στον κυβερνοχώρο και των μορφών της **γ) την ουδέτερη ως προς το φύλο προσέγγιση των νομικών και στατιστικών ορισμών** της βίας στο διαδίκτυο και των διαφόρων μορφών της **δ) το γεγονός ότι το φαινόμενο εξακολουθεί να μην καταγράφεται επαρκώς στην ΕΕ και ε) το γεγονός ότι πάρα πολύ συχνά τα υπάρχοντα δεδομένα δεν αναλύονται κατά φύλο, ηλικία, σχέση μεταξύ θύματος και δράστη, αναπηρία ή άλλους σχετικούς παράγοντες** (EIGE, 2022: 33-35). Η έλλειψη διαφάνειας εκ μέρους των ενδιάμεσων παρόχων υπηρεσιών (*internet intermediaries*), οι οποίοι σπάνια μοιράζονται αναλυτικά δεδομένα, καθιστά ακόμη πιο δύσκολη τόσο την κατανόηση της πραγματικής έκτασης της βίας όσο και την πρόταση στοχευμένων μέτρων για τη μείωση και την πρόληψή της (European Parliament, 2018: 28).

Μια σειρά άλλων προκλήσεων σχετίζονται με το «**συνονθύλευμα**» **νομικών απαντήσεων**, καθώς οι νέοι νόμοι για την ποινικοποίηση ορισμένων μορφών διαδικτυακής και τεχνολογικά υποβοηθούμενης κακοποίησης περιλαμβάνουν πολλές διατάξεις με

περιορισμένο πεδίο εφαρμογής και πρακτικής υλοποίησης, καθώς και με τον **μικρό αριθμό δράσεων ευαισθητοποίησης ή ειδικών προγραμμάτων κατάρτισης για τους επαγγελματίες της νομικής και ποινικής δικαιοσύνης**. Αυτό σημαίνει ότι οι φορείς **επιβολής του νόμου και άλλοι επαγγελματίες που εργάζονται με επιζώσες δεν είναι επαρκώς εξοπλισμένοι με τις απαιτούμενες δεξιότητες και γνώσεις για την αντιμετώπιση περιστατικών** διαδικτυακής και τεχνολογικά υποβοηθούμενης έμφυλης βίας (CoE, 2022: 27-28), ενώ αυτή η έλλειψη ευαισθητοποίησης και κατάρτισης **μπορεί να οδηγήσει στην ενοχοποίηση των θυμάτων και/ή στην απόρριψη υποθέσεων** (GREVIO, 2021). Τέλος, παρόλο που η Ειδική Εισηγήτρια των Ηνωμένων Εθνών συνέστησε στα κράτη να **παρέχουν υπηρεσίες στα θύματα διαδικτυακής έμφυλης βίας** (που περιλαμβάνουν μεταξύ άλλων εξειδικευμένες τηλεφωνικές γραμμές βοήθειας, άμεση βοήθεια για την αφαίρεση μη συναινετικού περιεχομένου, αντιμετώπιση διαδικτυακών επιθέσεων, και νέων μορφών διαδικτυακής έμφυλης βίας - π.χ. «τρολάρισμα»/trolling,¹⁵ doxing,¹⁶ «χακάρισμα»/hacking - καθώς και ειδική καθοδήγηση σχετικά με τις εφαρμογές stalkerware και spyware/λογισμικά παρακολούθησης, κ.λπ.), είναι λίγα τα παραδείγματα τέτοιου είδους υποστήριξης (Human Rights Council, 2018).

2.2. Βασικά θέματα

Η τεχνολογικά υποβοηθούμενη βία αποτελεί μια μορφή ανισότητας που εμποδίζει περαιτέρω τα άτομα και τις ομάδες να συμμετέχουν ελεύθερα στη δημόσια και ιδιωτική ψηφιακή ζωή, με αποτέλεσμα την **άρνηση της ψηφιακής πολιτεότητας**. Όπως δείχνουν οι έρευνες, επικρατεί **μια κουλτούρα ατιμωρησίας γύρω από τη βία κατά των γυναικών που σχετίζεται με την τεχνολογία**. Σύμφωνα με την Πλατφόρμα Ανεξάρτητων

Σημαντικά βασικά θέματα σχετικά με την έμφυλη βία στο διαδίκτυο

- A. Πρόκειται για ένα συνεχές των μη διαδικτυακών εμπειριών έμφυλης βίας.
- B. Έχει διαθεματική διάσταση.
- Γ. Πρέπει και μπορεί να προληφθεί.
- Δ. Μπορεί να ποινικοποιηθεί εφόσον αναγνωριστεί ότι η ποινικοποίηση δεν είναι το μόνο μέσο για την καταπολέμησή της.
- E. Οι διαδικτυακές πλατφόρμες μπορούν να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στην πρόληψη και τη μείωση της ψηφιακής διάστασης της έμφυλης βίας.

(CoE, 2022: 19-32)

Μηχανισμών Εμπειρογνομώνων για τις Διακρίσεις και τη Βία κατά των γυναικών (EDVAW), υπάρχουν ορισμένα **σημαντικά βασικά θέματα που είναι καίριας σημασίας για την κατανόηση και την αντιμετώπιση της ψηφιακής διάστασης της έμφυλης βίας** (CoE, 2022:19-32). Καταρχάς, το γεγονός ότι, παρά την ασαφή διάκριση μεταξύ του διαδικτυακού κόσμου και του κόσμου εκτός διαδικτύου που αποτελεί αναπόσπαστο μέρος του

¹⁵ Το trolling (τρολάρισμα) είναι η πράξη της ανάρτησης προσβλητικού μηνύματος στο διαδίκτυο, με σκοπό κάποιο άτομο να αναστατωθεί, να διαψευσθεί, να δυσφημιστεί ή να φιμωθεί.

¹⁶ Doxing είναι η πράξη αποκάλυψης πληροφοριών ταυτοποίησης σχετικά με κάποιο άτομο στο διαδίκτυο, όπως είναι το πραγματικό όνομα του ατόμου, η διεύθυνση κατοικίας, ο χώρος εργασίας, το τηλέφωνο, οικονομικές και άλλες προσωπικές πληροφορίες, με σκοπό την παρενόχληση, την απειλή ή την πρόκληση ζημιάς στο άτομο.

σχεδιασμού των ΤΠΕ, η **βία κατά των γυναικών βιώνεται ως ένα συνεχές εμπειριών που προκύπτει εντός και εκτός διαδικτύου**. Ως εκ τούτου, οι πράξεις σωματικής βίας δεν θα πρέπει να θεωρούνται σοβαρότερες και διακριτές από τις διαδικτυακές και τεχνολογικά υποβοηθούμενες εμπειρίες έμφυλης βίας, με νόμους, πολιτικές και πρακτικές που να ισχύουν μόνο για τον κόσμο εκτός διαδικτύου. Όπως και στην πραγματική ζωή, οι γυναίκες*,¹⁷ ιδίως εκείνες με διασταυρούμενες ταυτότητες και ευπάθειες, βιώνουν στο διαδίκτυο ένα συνεχές επιθέσεων που κυμαίνονται από ανεπιθύμητες σεξουαλικές προτάσεις, σεξιστικές και/ή ρατσιστικές προσβολές, έως συχνή, επιβλαβή, τρομακτική, ενίοτε απειλητική για τη ζωή κακοποίηση (European Parliament, 2018: 20).

Δεύτερον, αν και η **διαθεματική συνιστώσα**, δηλαδή το γεγονός ότι η έμφυλη βία μπορεί να επηρεάσει ορισμένες γυναίκες* σε διαφορετικό βαθμό ή με διαφορετικούς τρόπους, αναγνωρίζεται ευρέως όταν εξετάζεται η βία στο διαδίκτυο και η τεχνολογικά υποβοηθούμενη βία, **η έμφαση δίνεται στις διασταυρούμενες εμπειρίες που σχετίζονται με την επαγγελματική κατάσταση και την ηλικία**. Αντ' αυτού, θα πρέπει να έχουμε κατά νου την πρώτη Γενική Σύσταση της GREVIO, η οποία αναγνωρίζει ρητά ότι οι ψηφιακές μορφές έμφυλης βίας «μπορεί να είναι ιδιαίτερα έντονες για τις γυναίκες και τα κορίτσια που κινδυνεύουν από ή εκτίθενται σε διατενόμενες μορφές διακρίσεων και μπορεί να επιδεινωθούν από παράγοντες όπως η αναπηρία, ο σεξουαλικός προσανατολισμός, οι πολιτικές πεποιθήσεις, η θρησκεία, η κοινωνική προέλευση ή το μεταναστευτικό καθεστώς, μεταξύ άλλων» (GREVIO, 2021).

Ένα άλλο βασικό θέμα είναι ότι, προκειμένου να **αποτραπεί η έμφυλη βία εντός και εκτός διαδικτύου**, θα πρέπει να αναγνωρίσουμε **την ανάγκη αλλαγής των αρνητικών, στερεοτυπικών συμπεριφορών απέναντι στις γυναίκες και του ρόλου τους στην κοινωνία**, δεδομένου ότι, πέρα από το συνεχές της βίας κατά των γυναικών, υπάρχουν και άλλες κοινωνικές αιτίες που συμβάλλουν στη θυματοποίηση των γυναικών στο διαδίκτυο. Για παράδειγμα, **η βία στον κυβερνοχώρο παρουσιάζεται συχνά από τα μέσα ενημέρωσης ως:** α) ένα ουδέτερο ως προς το φύλο φαινόμενο και β) ένα φαινόμενο που αποτελεί ατομικό ζήτημα που προκύπτει από την ευθύνη των γυναικών, και γι' αυτό γενικά γίνονται συστάσεις στις γυναίκες να «μην ταΐζουν το τρολ», να «αλλάζουν τις ρυθμίσεις απορρήτου τους» ή να «βγαίνουν εκτός σύνδεσης για ένα διάστημα». Αυτό αντικατοπτρίζει, αλλά και συμβάλλει στην κανονικοποίηση της βίας στον κυβερνοχώρο, ενώ παράλληλα συγκαλύπτει τις διαστάσεις που αφορούν τα θύματα. **Η πλαισίωση της βίας από τα ΜΜΕ και οι μη φιλικές πολιτικές για τις/τους χρήστριες/στες των μέσων κοινωνικής δικτύωσης συμβάλλουν αμφότερες στη δημιουργία μιας κουλτούρας κανονικοποίησης της βίας στον κυβερνοχώρο και της ρητορικής μίσους στο διαδίκτυο κατά των γυναικών**, η οποία φιμώνει τις γυναίκες και παρεμποδίζει τη συμμετοχή τους στον διαδικτυακό κόσμο (European Parliament, 2018: 20-24).

Η αναγνώριση της ανάγκης για νομικές μεταρρυθμίσεις που αφορούν ειδικά στην ψηφιακή διάσταση της έμφυλης βίας είναι ένα άλλο βασικό θέμα. Η ποινικοποίηση είναι απαραίτητη προκειμένου τα θύματα να μπορούν να προστατεύουν τα ανθρώπινα

¹⁷ Χρησιμοποιούμε τον όρο γυναίκες* με έναν συμπεριληπτικό τρόπο που περιλαμβάνει ταυτότητες φύλου πέρα από μια ουσιοκρατική αντίληψη για τη θηλυκότητα.

δικαιώματά τους στην ιδιωτική ζωή και την αξιοπρέπεια, ενώ ιδιαίτερη έμφαση θα πρέπει να δοθεί στη θεμιτότητα και την αναγκαιότητα των απαντήσεων του ποινικού δικαίου αναφορικά με τη διαδικτυακή και τεχνολογικά υποβοηθούμενη έμφυλη βία. Τέλος, ένα άλλο βασικό θέμα αφορά στις **υποχρεώσεις και τις ευθύνες αναφορικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα των διαδικτυακών πλατφορμών**, οι οποίες μέχρι στιγμής δεν αντιμετωπίζονται πλήρως στο διεθνές πλαίσιο για τα ανθρώπινα δικαιώματα, όπως και στο γεγονός ότι οι εταιρείες ΤΠΕ δεν έχουν λάβει επαρκή μέτρα για την προστασία των δικαιωμάτων των γυναικών στο διαδίκτυο και την αντιμετώπιση τυχόν παραβιάσεων, π.χ. με την ανάπτυξη κωδίκων δεοντολογίας και μηχανισμών καταγγελίας.

Πρέπει επίσης να λάβουμε υπόψη ότι η **αυξανόμενη ανασφάλεια των γυναικών στο διαδίκτυο σχετίζεται με τη δομή των διαδικτυακών χώρων και τον τρόπο λειτουργίας τους, καθώς και με τις έμφυλες ανισότητες / ανισορροπίες** που αντηχούν στους κυβερνοχώρους, όπως και με την ανισότητα των φύλων και τις διακρίσεις που κατακλύζουν τον τομέα της τεχνολογίας (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2018). **Η ανισορροπία μεταξύ των φύλων, η ανισότητα των φύλων και ο διαχωρισμός των φύλων** συμβάλλουν στην υπαγόρευση του περιεχομένου που παράγεται, εμπορευματοποιείται και διαδίδεται, καθώς και του τρόπου συμπεριφοράς των χρηστών/τριών στις πλατφόρμες και στους κοινωνικούς τεχνο-χώρους εν γένει. Όπως προκύπτει από έρευνες, υφίσταται μια **κουλτούρα σεξουαλικής παρενόχλησης** στον τομέα της τεχνολογίας, συντριπτικό ποσοστό του οποίου κυριαρχείται από άνδρες, ενώ οι πολιτικές και η αλγοριθμική δομή ορισμένων πλατφορμών διευκολύνουν τη βία στον κυβερνοχώρο και τη διαδικτυακή ρητορική μίσους κατά των γυναικών. Σύμφωνα με τη Massanari (2015) οι μη ανθρώπινοι τεχνολογικοί παράγοντες (αλγόριθμοι, σενάρια, πολιτικές) μπορούν να διαμορφώσουν την ανθρώπινη δραστηριότητα και διαμορφώνονται από αυτή, και οι λειτουργίες, η δομή διακυβέρνησης και οι πολιτικές του Reddit γύρω από το προσβλητικό περιεχόμενο ενθαρρύνουν σιωπηρά ένα μοτίβο που ονομάζεται «**τοξικές τεχνοκουλτούρες**», δηλαδή τοξικές κουλτούρες που διευκολύνονται και διαδίδονται μέσω κοινωνικοτεχνικών δικτύων (Massanari, 2015).

Η αρχιτεκτονική των κυβερνοχώρων και οι βασικές πτυχές των σημερινών διαδικτυακών χώρων που συμβάλλουν στη θυματοποίηση των γυναικών είναι: **ιδιωτικότητα και προσωπικά δεδομένα** - όταν χρησιμοποιούνται για την αυξημένη επιτήρηση και τον έλεγχο των γυναικείων σωμάτων· **ανωνυμία** - η έλλειψη της οποίας μπορεί να οδηγήσει σε έκθεση και βία, ενώ η απουσία ταυτοποίησης μπορεί να ενισχύσει τη βία στον κυβερνοχώρο και τη ρητορική μίσους στο διαδίκτυο· **νοοτροπία όχλου** – διευκολύνεται από την ανωνυμία και αποσκοπεί στην απειλή και τη στοχοποίηση των γυναικών και στην καταστροφή της ιδιωτικής ζωής και της υπόληψής τους στο διαδίκτυο· **μονιμότητα των δεδομένων και εκ νέου θυματοποίηση** - η οποία προκαλεί απώλεια της εμπρόθετης δράσης και της εξουσίας που έχουν στη δική τους αφήγηση.

Εάν η σεξουαλική υποταγή ορίζει την κατηγορία «γυναίκα», τότε η **σεξουαλική υποταγή** - είτε με τον βιασμό ή τον γάμο, την αιμομιξία ή την παρενόχληση, τους περιορισμούς στην άμβλωση ή την πορνογραφία - **πρέπει να κατασκευαστεί νομικά ως παραβίαση των πολιτικών δικαιωμάτων των γυναικών σε μια ισότιμη έννομη τάξη, μια παραβίαση του δικαιώματος των γυναικών να μην είναι κοινωνικά υποτελείς.**

Brown, W. (1995). *States of injury: Power and freedom in late modernity*. Princeton, NJ: Princeton University Press, σ. 130.

Από την άλλη πλευρά, ενώ οι νομικές απαντήσεις στην τεχνολογικά υποβοηθούμενη σεξουαλική βία εξυπηρετούν μια σημαντική λειτουργία και παρέχουν κάποιο επίπεδο αναγνώρισης στα θύματα, είναι σημαντικό να σημειώσουμε ότι **ο νόμος δεν είναι, και δεν πρέπει να θεωρείται, ως η μόνη λύση.** Κυρίως, ότι ο νόμος αποτελεί ένα μόνο μέρος της λύσης και θα πρέπει να γίνει σημαντική επένδυση και σε άλλα μέτρα δικαιοσύνης και πρωτογενούς πρόληψης. Όπως έδειξαν οι φεμινιστικοί αγώνες στο Μεξικό την εποχή της ψήφισης του νόμου Olimpia

το 2019, ο οποίος ποινικοποιεί την ψηφιακή βία, **αυτού του είδους τα μέτρα μπορούν ταυτόχρονα να θέσουν σε κίνδυνο τα ανθρώπινα δικαιώματα των γυναικών που συμμετέχουν ενεργά στην πολιτική σφαίρα.** Οι φεμινίστριες υπερασπίστριες των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, οι ακτιβίστριες και οι δημοσιογράφοι που επιδιώκουν να αυξήσουν τη συμμετοχή των γυναικών στην πολιτική υποστηρίζουν ότι η ποινικοποίηση της ψηφιακής βίας απλώς παρέχει περισσότερες ευκαιρίες στις αρχές να εντείνουν την κατάχρηση εξουσίας και την κρατική επιτήρηση, ενώ ταυτόχρονα στερείται της ικανότητας να αποδομήσει τα δομικά θεμέλια της βίας κατά των γυναικών με πολιτικά ουσιαστικό τρόπο.

Τα **βασικά ζητήματα** που εγείρουν οι επικρίσεις και οι αγώνες των φεμινιστριών στο Μεξικό αφορούν: **α) την κατάχρηση εξουσίας από τις αρχές** (ειδικά τις δικαστικές) – λόγω των επίμονων έμφυλων στερεοτύπων που διακατέχουν πολλές δικαστικές αρχές και της αδιαφορίας τους για πολλά ζητήματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων **β) τα ανθρώπινα δικαιώματα που βρίσκονται σε κίνδυνο**, δεδομένου ότι, αν και η ποινικοποίηση είναι καλοπροαίρετη, εισάγει τη δυνατότητα μορφών ψηφιακής παρακολούθησης που θα μπορούσαν να θέσουν σε περαιτέρω κίνδυνο τις ελευθερίες που είναι αναγκαίες για τις ακτιβίστριες, δεδομένου ότι **το διαδίκτυο είναι ένας επιτελεστικός πολιτικός χώρος απαραίτητος για την πολιτική δραστηριότητα** και βασίζεται όχι μόνο στα δικαιώματα στην ιδιωτική ζωή και την προστασία των δεδομένων, αλλά και στα δικαιώματα της ελεύθερης έκφρασης και της πρόσβασης στην πληροφορία **γ) την ολοένα και πιο ανίσχυρη εξουσία των κρατών έναντι του εταιρικού ψηφιακού ελέγχου** και τον βαθμό δικαιοδοτικής και εταιρικής εξουσίας που πραγματικά μπορεί να έχει ο νόμος [Olimpia] σε ελεγχόμενες κοινωνικές πλατφόρμες και πορνογραφικές ιστοσελίδες. Επιπλέον, τίθεται το ερώτημα του τρόπου επιβολής της τιμωρίας/ των κυρώσεων για παραβιάσεις που αφορούν όρους παροχής υπηρεσιών που θέτουν πλατφόρμες οι οποίες εδρεύουν σε άλλες χώρες (Suarez Estrada 2021: 3-10).

3. Προτάσεις πολιτικής και συστάσεις

Οι προτάσεις πολιτικής και οι συστάσεις που ακολουθούν βασίζονται στους τέσσερις τομείς δράσης (τα τέσσερα «Ps») που ορίζονται στη Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης και αποσκοπούν στην εκκίνηση συγκεκριμένων αλλαγών στις εθνικές και ευρωπαϊκές αποκρίσεις στην έμφυλη βία. Θεωρούμε πως αυτοί οι στόχοι, μαζί με τις προτάσεις νομοθετικών μεταρρυθμίσεων και μέτρων που αποσκοπούν στη διασφάλιση της **ισότιμης ψηφιακής πολιτεότητας**, μπορούν να εφαρμοστούν και στην περίπτωση της έμφυλης βίας στο διαδίκτυο.

3.1. Πρόληψη

Οι προτάσεις πολιτικής που αποσκοπούν στην πρόληψη της έμφυλης βίας στο διαδίκτυο περιλαμβάνουν: i) **Αμφισβήτηση των στερεοτυπικών έμφυλων ρόλων και αλλαγή των στάσεων** που καθιστούν την έμφυλη βία στο διαδίκτυο κοινωνικά, ii) **Παροχή προσβάσιμων πληροφοριών** σχετικά με τη διαδικτυακή έμφυλη βία, iii) **Κατάρτιση επαγγελματιών** ώστε να είναι σε θέση να εντοπίζουν, να αντιμετωπίζουν και να ανταποκρίνονται στο φαινόμενο, iv) **Αποκάλυψη της έκτασης του φαινομένου** με μελέτες, έρευνες κ.λπ. vi) **Διοργάνωση εκστρατειών ευαισθητοποίησης** για την αντιμετώπιση της έμφυλης της έμφυλης βίας στο διαδίκτυο, και vii) **Οργάνωση προγραμμάτων ενδυνάμωσης** για την ενίσχυση της αυτοεκτίμησης και της αυτονομίας εκείνων των τμημάτων του πληθυσμού που είναι πιθανότερο να διατρέχουν κίνδυνο να βιώσουν έμφυλη βία στο διαδίκτυο.

Οι σημαντικότερες προτάσεις και συστάσεις σχετικά με τις πολιτικές και τα μέτρα πρόληψης που προτείνουν διεθνείς οργανισμοί, ευρωπαϊκές υπηρεσίες, φεμινιστικές ΜΚΟ, ερευνητικά προγράμματα, περιλαμβάνουν τα ακόλουθα:

- Η αντιμετώπιση της υφιστάμενης **πολιτισμικής άγνοιας για την ψηφιακή έμφυλη βία** που έχει προκαλέσει η πατριαρχική οργάνωση της κοινωνίας απαιτεί την **ένταξη ενοτήτων για την ψηφιακή έμφυλη βία στην εκπαίδευση** από μια ορισμένη ηλικία και έπειτα, παράλληλα με την καλλιέργεια του **ψηφιακού εγγραμματισμού μέσω της εκπαίδευσης και της ανάπτυξης ικανοτήτων για όλους**, - όργανα επιβολής του νόμου, φορείς ποινικής δικαιοσύνης, μέλη του δικαστικού σώματος, επαγγελματίες υγείας/κοινωνικών υπηρεσιών κ.λπ., (CoE, 2021).
- **Η πρόληψη πρέπει να λαμβάνει χώρα και στην επίσημη εκπαίδευση**, ιδίως μέσω της ενίσχυσης της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης και των κοινωνικο-συναισθηματικών δεξιοτήτων, της ενσυναίσθησης και της καλλιέργειας υγιών σχέσεων που διέπονται από σεβασμό.
- Υλοποίηση **εκστρατειών ευαισθητοποίησης σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο** (από το κράτος και τις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών) με στόχο την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση του κοινού σχετικά με τον επιπολασμό, τα χαρακτηριστικά, τις μορφές και τις επιπτώσεις της διαδικτυακής έμφυλης, τα δικαιώματα των θυμάτων και την υπεύθυνη συμπεριφορά στο διαδίκτυο. Αυτό

μπορεί να επιτευχθεί μέσω έργων χρηματοδοτούμενων από την ΕΕ και από εθνικά κονδύλια, διασφαλίζοντας συγχρόνως και τη βιώσιμη χρηματοδότηση των γυναικείων οργανώσεων. Επιπλέον, **τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και οι πλατφόρμες μπορούν να οργανώνουν δημόσιες εκστρατείες** για την κοινωνική ευαισθητοποίηση, να προωθούν τη μη ενοχοποίηση/διαπόμπευση των θυμάτων, να ενδυναμώνουν τους (ψηφιακούς) παρευρισκόμενους/ θεατές ώστε να ενεργοποιούνται κατά της κακοποίησης, και να συμπεριλάβουν τη διαθεματική διάσταση στην καθημερινή τους λειτουργία (Kerremans, Wuïame, Denis, 2022).

- **Ενθάρρυνση του τομέα των ΤΠΕ, των ενδιάμεσων παρόχων υπηρεσιών του διαδικτύου, των πλατφορμών και εταιρειών μέσων κοινωνικής δικτύωσης** να δημιουργήσουν **μηχανισμούς εσωτερικής παρακολούθησης** με στόχο να διασφαλίσουν ότι συμπεριλαμβάνονται διαστάσεις που έχουν στο επίκεντρο τα θύματα, και να εντείνουν την ευαισθητοποίηση σχετικά με την προοπτική και τις εμπειρίες των χρηστών, ιδίως εκείνων που εκτίθενται σε ή κινδυνεύουν από διατεμνόμενες μορφές διακρίσεων.
- **Ενθάρρυνση των μέσων μαζικής ενημέρωσης** να λαμβάνουν μέτρα για την εξάλειψη των έμφυλων διακρίσεων, των συμπεριφορών που ενοχοποιούν τα θύματα και των παραβιάσεων της ιδιωτικής ζωής των θυμάτων, καθώς και την ανδροκρατούμενη δυναμική ισχύος στα πεδία των μέσων ενημέρωσης.

3.2. Προστασία

Οι προτάσεις για πολιτικές προστασίας αντλούν από τις συστάσεις της GREVIO (2021), του Συμβουλίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (2018) και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (2018) και περιλαμβάνουν τη **θέσπιση διαδικασιών για την άμεση αφαίρεση έμφυλου επιβλαβούς περιεχομένου** μέσω της απάλειψης του πρωτότυπου υλικού ή της διανομής του, την **παροχή προσβάσιμων υπηρεσιών για επιζώσες έμφυλης βίας στο διαδίκτυο, την άμεση δράση των δικαστικών αρχών** με την έκδοση αποφάσεων και την **άμεση παρέμβαση των ενδιάμεσων παρόχων υπηρεσιών του Διαδικτύου**. Πιο συγκεκριμένα περιλαμβάνουν τα ακόλουθα:

- Ανάπτυξη και διάδοση **προσβάσιμων πληροφοριών σχετικά με τις νομικές οδούς και τις υπηρεσίες υποστήριξης** προς τα θύματα, και δημιουργία μηχανισμών υποβολής καταγγελιών εντός και εκτός διαδικτύου, που είναι εύκολα και άμεσα προσβάσιμοι για όλα τα θύματα, συμπεριλαμβανομένων των θυμάτων με σωματικές, νοητικές και ψυχοκοινωνικές αναπηρίες.
- Διασφάλιση ότι οι υπηρεσίες υποστήριξης, **συμπεριλαμβανομένης της ψυχολογικής/ νομικής συμβουλευτικής και της νομικής συνδρομής, είναι προσβάσιμες για όλα τα θύματα**, εξασφαλίζοντας επαρκείς (οικονομικούς και ανθρώπινους) πόρους για τις υφιστάμενες εξειδικευμένες υπηρεσίες υποστήριξης γυναικών, ώστε να παρέχουν ολιστικές υπηρεσίες, συμπεριλαμβανομένων νομικών και τεχνικών συμβουλών σχετικά με την αφαίρεση επιβλαβούς διαδικτυακού περιεχομένου, καθώς και με την κατάρτιση και ανάπτυξη δεξιοτήτων για την

ευαισθητοποίηση και την αποτελεσματική αντιμετώπιση έμφυλων εμπειριών ψηφιακής βίας.

- **Διασφάλιση επαρκών πόρων και εμπειρογνωμοσύνης για τις εθνικές τηλεφωνικές γραμμές βοήθειας**, ώστε να ανταποκρίνονται στην ψηφιακή διάσταση της έμφυλης βίας, και για να διασφαλίζεται η προσβασιμότητά τους για όλα τα θύματα.
- **Ενδυνάμωση των φορέων ισότητας και των θεσμών συνηγορίας** που έχουν εντολή να εργάζονται για την ισότητα των φύλων και την καταπολέμηση των διακρίσεων, ώστε να αντιμετωπίζουν και την ψηφιακή διάσταση της έμφυλης βίας.
- **Παροχή κινήτρων στους ενδιαμέσους παρόχους υπηρεσιών, συμπεριλαμβανομένων των παρόχων υπηρεσιών διαδικτύου (ISP), των μηχανών αναζήτησης και των πλατφορμών μέσω κοινωνικής δικτύωσης**, ώστε να διασφαλίζεται ο ενδεδειγμένος έλεγχος του περιεχομένου που εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης και/ή των οδηγιών της ΕΕ, με τη διαγραφή λογαριασμών ή περιεχομένου, σε πολλές γλώσσες, βάσει διαφανών αρχών που προστατεύουν τα ανθρώπινα δικαιώματα όλων, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος των γυναικών να ζουν χωρίς βία, και να παρέχεται εύκολα προσβάσιμη καθοδήγηση στις/στους χρήστριες/στες, για να επισημαίνουν καταχρηστικό περιεχόμενο και να ζητούν την αφαίρεσή του.

3.3. Δίωξη

Τα όργανα επιβολής του νόμου, συχνά, υποβαθμίζουν την έμφυλη βία στον κυβερνοχώρο και οι ενέργειές τους, συχνά, χαρακτηρίζονται από συμπεριφορές που επιρρίπτουν ευθύνες στα θύματα, γεγονός που οδηγεί σε μια κουλτούρα σιωπής και μειωμένων καταγγελιών, αφού τα θύματα διστάζουν να μιλήσουν από φόβο μήπως κατηγορηθούν. Ακόμη και όταν τα θύματα έμφυλης βίας καταφέρουν να καταγγείλουν μια υπόθεση και να ξεκινήσει η διερεύνησή της, αντιμετωπίζουν περαιτέρω εμπόδια λόγω της έλλειψης τεχνικών γνώσεων και σχετικών δεξιοτήτων από πλευράς του δικαστικού σώματος. Επιπλέον, το κόστος του δικαστικού αγώνα εμποδίζει πολλές επιζώσες, ιδίως τις φτωχότερες γυναίκες, να προσφύγουν στη δικαιοσύνη (GREVIO, 2021· European Parliament, 2018). Για την αντιμετώπιση αυτών των κενών, οι προτάσεις πολιτικής σχετικά με τη δίωξη περιλαμβάνουν τα εξής:

- **Οι υπηρεσίες επιβολής του νόμου θα πρέπει να διαθέτουν ανθρώπινους, οικονομικούς και τεχνικούς πόρους** και τα κράτη να λαμβάνουν μέτρα για την ανάπτυξη των σχετικών δεξιοτήτων της ποινικής δικαιοσύνης και των επαγγελματιών επιβολής του νόμου.
- Δεδομένου ότι οι δράστες ενδέχεται να εντοπιστούν οπουδήποτε στον κόσμο, **είναι απαραίτητο να αναπτυχθεί ευρωπαϊκή και διεθνής συνεργασία**, προκειμένου να διασφαλιστεί η πρόσβαση σε αποδεικτικά στοιχεία (ιδιωτικά και δημόσια) και η συνεργασία των αρχών επιβολής του νόμου. Επιπλέον, δεδομένου ότι τα κράτη έχουν την ευθύνη να καταπολεμήσουν την ατιμωρησία στο διαδίκτυο,

θα πρέπει να δώσουν έμφαση στη συνεργασία με άλλα κράτη, όσον αφορά τη διερεύνηση και τη δίωξη των δραστών βίας κατά των γυναικών στον κυβερνοχώρο.

- **Να ληφθούν μέτρα που θα ενθαρρύνουν την ανάληψη ευθύνης εκ μέρους όλων των σχετικών παραγόντων**, όπως οι εταιρείες ΤΠΕ και οι ενδιαμέσοι πάροχοι υπηρεσιών του διαδικτύου, μέσω του ελέγχου περιεχομένου, καθώς και την ανάληψη ευθύνης εκ μέρους των εταιρειών μέσω ενημέρωσης, οι οποίες θα πρέπει επίσης να ενθαρρυνθούν ώστε να συνεργάζονται με τις υπηρεσίες επιβολής του νόμου.

3.4. Συντονισμένες πολιτικές, συνεργασία και δικτύωση

Τα μέτρα που προτείνονται για την προώθηση των συντονισμένων πολιτικών περιλαμβάνουν τα ακόλουθα:

- Διάθεση **επαρκών ανθρώπινων και οικονομικών πόρων** σε εθνικούς φορείς και φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης για την αποτελεσματική πρόληψη, προστασία και δίωξη της βίας κατά των γυναικών που διαπράττεται στο διαδίκτυο ή μέσω της τεχνολογίας.
- **Επισήμανση των υποχρεώσεων των ενδιαμέσων παρόχων υπηρεσιών του διαδικτύου** κατά τον σχεδιασμό και την εφαρμογή νομοθετικών πλαισίων σχετικά με τους μεσάζοντες του διαδικτύου, σύμφωνα με τις υποχρεώσεις τους βάσει της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης.
- **Συλλογή δεδομένων σχετικά με την έμφυλη βία στο διαδίκτυο, συμπεριλαμβανομένων των ποσοστών καταγγελιών, περιστατικών και καταδικαστικών αποφάσεων**, καθώς και δεδομένων σχετικά με τα μέτρα αστικής δικαιοσύνης που επιβλήθηκαν, όπως περιοριστικά μέτρα, και ανάλυσή τους υπό ένα διαθεματικό πρίσμα.
- **Δημιουργία συνεργασιών με τον ιδιωτικό και τον δημόσιο τομέα, τις πλατφόρμες μέσω κοινωνικής δικτύωσης, τις μηχανές αναζήτησης, τις ΜΚΟ και άλλους παρόχους διαδικτυακών πηγών** σε όλες τις γλώσσες, προκειμένου να βελτιωθεί η αντιμετώπιση της διαδικτυακής έμφυλης βίας, με τη δημιουργία δεξαμενής εμπειρογνομosύνης και δεξιοτήτων.

Επιπλέον, αν και οι διατάξεις δεν αφορούν συγκεκριμένα την έμφυλη βία στο διαδίκτυο, μια σειρά πολιτικών σχετικά με τον συντονισμό και τη συνεργασία περιλαμβάνονται και στην πρόταση οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας (Κεφάλαιο 6). Για παράδειγμα, συντονισμένες **πολιτικές και ένα συντονιστικό όργανο** για την πρόληψη και την καταπολέμηση όλων των μορφών βίας που καλύπτονται από την οδηγία· **συντονισμός διαφόρων υπηρεσιών και συνεργασία μέσω κατάλληλων μηχανισμών σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο· συνεργασία με ΜΚΟ** καθώς και με τους ενδιαμέσους παρόχους υπηρεσιών, και **συνεργασία σε επίπεδο ΕΕ** με στόχο την

ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών και πληροφοριών και την παροχή συνδρομής σε δίκτυα που ασχολούνται με θέματα έμφυλης βίας.

3.5. Νομοθετικές μεταρρυθμίσεις και ανάγκη για ολιστικές/ολοκληρωμένες προσεγγίσεις

Σύμφωνα με το EIGE, η **εννιολόγηση της βίας στο πλαίσιο ενός συνεχούς αποτελεί κρίσιμο σημείο εκκίνησης για την αναγνώριση της βλάβης που προκαλεί η βία στον κυβερνοχώρο.** Σύμφωνα με τον ευρύτερο ορισμό της βίας κατά των γυναικών που προτείνεται στη Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης, ο «συνεχής αναστοχασμός για το συνεχές» μπορεί να συμβάλει στη διασφάλιση της αναγνώρισης μορφών έμφυλης βίας πέραν της σωματικής και στον εντοπισμό κοινών σημείων μεταξύ των διαφόρων μορφών βίας (EIGE, 2022: 33-35).

Τα κεντρικά στοιχεία όλων των ορισμών είναι ότι η **διαδικτυακή βία κατά γυναικών και κοριτσιών:**

- α. διαπράττεται λόγω φύλου και άλλων παραγόντων ταυτότητας που διασταυρώνονται με αυτό
- β. περιλαμβάνει τη χρήση ΤΠΕ
- γ. μπορεί να ξεκινήσει στο διαδίκτυο και να συνεχιστεί εκτός διαδικτύου (και αντίστροφα)
- δ. διαπράττεται από άτομο ή άτομα γνωστά ή άγνωστα στο θύμα.

EIGE, 2022

Επιπλέον, υπάρχει συμφωνία μεταξύ των βασικών ενδιαφερόμενων μερών, τόσο διεθνώς όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο, σχετικά με **τα βασικά στοιχεία ενός ορισμού**, ότι δηλαδή θα πρέπει να είναι ευρύς, να αντικατοπτρίζει τους δεσμούς μεταξύ της βίας κατά των γυναικών εντός και εκτός διαδικτύου, να συνάδει με τους υφιστάμενους ορισμούς του εγκλήματος στον κυβερνοχώρο, της βίας στον κυβερνοχώρο και της έμφυλης βίας, και να λαμβάνει υπόψη τις διάφορες συνιστώσες της έμφυλης βίας στο διαδίκτυο (π.χ. τις διάφορες μορφές διαδικτυακής έμφυλης βίας, τους μηχανισμούς μέσω των οποίων διαπράττεται η διαδικτυακή βία, τους διαφορετικούς τύπους δραστών και τη συνεχή εξέλιξη του διαδικτυακού περιβάλλοντος στο οποίο λαμβάνει χώρα αυτή η μορφή έμφυλης βίας) (EPRS, 2021).

Στο πλαίσιο αυτό, και προκειμένου να εξεταστούν και να αντιμετωπιστούν οι προκλήσεις και να **προωθηθεί ένα ολοκληρωμένο και ενημερωμένο νομικό και πολιτικό πλαίσιο για την αντιμετώπιση όλων των μορφών βίας κατά γυναικών και κοριτσιών, και να συμπεριληφθεί η έμφυλη βία στο διαδίκτυο ως συστατικό στοιχείο**, προτείνονται τα ακόλουθα:

- Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θα πρέπει να θεσπίσει συγκεκριμένα (πολιτικά και νομοθετικά) μέτρα για τη **βελτίωση της προστασίας από τη βία στον κυβερνοχώρο**, ως αναδυόμενη διάσταση της έμφυλης βίας, **αφιερώνοντας ειδικά κονδύλια και πόρους** για τον σκοπό αυτό, ενώ η **νέα νομοθετική πρόταση θα πρέπει να αντιμετωπίζει και να καλύπτει όλες τις διαφορετικές μορφές τεχνολογικά υποβοηθούμενης έμφυλης βίας που πλήττει γυναίκες/κορίτσια και**

ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα, προωθώντας εναρμονισμένους ορισμούς, νομοθεσία και διαδικασίες συλλογής δεδομένων.

- Ο νόμος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής [για τις Ψηφιακές Υπηρεσίες](#) (Digital Services Act/DSA) θα πρέπει να αποσαφηνίσει τις υποχρεώσεις των διαδικτυακών πλατφορμών όσον αφορά όλες τις μορφές έμφυλης βίας στον κυβερνοχώρο, προκειμένου να διασφαλιστεί μια κοινή προσέγγιση σε όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ. Πέραν του [Κώδικα Δεοντολογίας της ΕΚ για τις πλατφόρμες μέσω κοινωνικής δικτύωσης](#), οι εταιρείες του διαδικτύου θα πρέπει να υποχρεούνται να **δημοσιεύουν σε εξαμηνιαία βάση τον αριθμό των αναφορών παράνομου και επιβλαβούς περιεχομένου, το είδος και τον αριθμό των στοιχείων περιεχομένου που αναφέρονται και αφαιρούνται**, μαζί με ανάλυση ανά χώρα, και αποδείξεις ότι ενήργησαν σύμφωνα με τις υποχρεώσεις δέουσας επιμέλειας για την αντιμετώπιση αυτών των μορφών βίας.
- Τα κράτη μέλη θα πρέπει να **σχεδιάζουν και να εφαρμόζουν συνεκτικές στρατηγικές ή/και σχέδια δράσης με στόχο την πρόληψη της έμφυλης βίας — συμπεριλαμβανομένης της βίας στον κυβερνοχώρο — σε εθνικό επίπεδο**, παρέχοντας κονδύλια και πόρους για συγκεκριμένες πολιτικές και μέτρα.¹⁸
- **Οι εταιρείες μέσω κοινωνικής δικτύωσης και ψηφιακής τεχνολογίας θα πρέπει να λογοδοτούν σε ευρωπαϊκό/διεθνές και εθνικό επίπεδο για την ψηφιακή βία που διαπράττεται στις πλατφόρμες τους και για την «οπλοποίηση» των εργαλείων τους.** Αυτές οι εταιρείες, και οι οργανωτικοί «παρευρισκόμενοι/ θεατές» (bystanders), θα πρέπει να προστατεύουν τα άτομα που χρησιμοποιούν τις πλατφόρμες/προϊόντα τους και να παρακολουθούν τυχόν περιστατικά βίας στη βάση ενός κοινού ορισμού της ψηφιακής έμφυλης βίας.

3.6. Ισότητα ψηφιακή πολιτεότητα

Παρόλο που η επικαιροποίηση των νόμων ώστε να αντιμετωπίζονται καλύτερα οι βλάβες της διαδικτυακής έμφυλης βίας και η ενίσχυση της προληπτικής λειτουργίας του (ποινικού) δικαίου είναι ζωτικής σημασίας, όπως έχει ήδη προαναφερθεί, θα πρέπει να αναγνωρίσουμε ότι υπάρχουν όρια στο νόμο, δεδομένου ότι από μόνος του δεν μπορεί και δεν πρόκειται να δώσει απάντηση σε αυτό το σύνθετο κοινωνικό φαινόμενο, ούτε είναι πιθανό να ικανοποιήσει την ανάγκη των επιζωσών για δικαιοσύνη. Οι αποκρίσεις στη τεχνολογικά υποβοηθούμενη σεξουαλική βία πρέπει να περιλαμβάνουν **προορατικές στρατηγικές πρόληψης σε μικρο- (ατομικό), μεσο- (οργανωτικό) και μακρο- (κοινωνικό) επίπεδο.**

¹⁸ Αυτό είναι μείζονος σημασίας, δεδομένου ότι η έμφυλη βία στο διαδίκτυο δεν εξετάστηκε σε κανένα από τα Εθνικά Σχέδια Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας (ΕΣΑΑ) που κατάρτισαν τα κράτη μέλη της ΕΕ στον απόηχο της πανδημίας COVID-19.

Πιο συγκεκριμένα, οι προσεγγίσεις που βασίζονται στην εκπαίδευση, οι ρυθμιστικές προσεγγίσεις και η προώθηση της ψηφιακής ισότητας και της ενεργής ψηφιακής πολιτειότητας είναι στρατηγικές που μπορούν να συμβάλουν στην πρόληψη της έμφυλης βίας στον τεχνοκοινωνικό κόσμο. Οι στρατηγικές αυτές δεν κατευθύνουν τις προσπάθειες πρόληψης στον περιορισμό της συμμετοχής των γυναικών σε διαδικτυακούς χώρους και ψηφιακές επικοινωνίες (π.χ. κατηγορώντας τα θύματα και/ή καταλογίζοντας ευθύνη στα θύματα), αλλά βασίζονται σε φεμινιστικά ενημερωμένα πλαίσια που αντιμετωπίζουν τόσο τις ατομικές όσο και τις συλλογικές βλάβες της έμφυλης βίας στο διαδίκτυο και επιδιώκουν την κοινωνικοπολιτισμική αλλαγή που αντιμετωπίζει τα βαθύτερα αίτια της έμφυλης βίας, δηλαδή τις έμφυλες ανισότητες. Λαμβάνουν επίσης υπόψη ότι σε ένα πλαίσιο στο οποίο η συμμετοχή σε διαδικτυακούς χώρους, συμπεριλαμβανομένων των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, αποτελεί ολοένα και σημαντικότερη πτυχή της κοινωνικοπολιτικής και επαγγελματικής μας ζωής, τα μέτρα πρόληψης με επίκεντρο τα θύματα ενδέχεται όχι μόνο να αποδειχθούν ανέφικτα, αλλά αναμφισβήτητα συνιστούν παραβίαση του δικαιώματος του ατόμου στην πλήρη και ισότιμη συμμετοχή στην κοινωνία. Παράλληλα δεν λαμβάνουν υπόψη ότι μεγάλο ποσοστό των δραστών εξακολουθούν να είναι άνδρες γνωστοί οι οποίοι συχνά δρουν στο πλαίσιο μιας στενής προσωπικής σχέσης (Powell and Henry, 2017: 237-247).

Οι Powel και Henry, χρησιμοποιώντας την έννοια της δικαιοσύνης της Fraser ως «**ισοτιμίας συμμετοχής**» (Fraser, 2007:27), επανερμηνεύουν τις κοινωνικοτεχνικές έννοιες της ψηφιακής ισότητας και της ψηφιακής πολιτειότητας, για τις οποίες η ισοτιμία της διαδικτυακής συμμετοχής αποτελεί έναν ολοένα και σημαντικότερο δείκτη, τονίζοντας ότι δεν αποτελεί προνόμιο αλλά θεμελιώδη όρο για την ισότιμη συμμετοχή στην κοινωνική, δημόσια και πολιτική ζωή, και ισχυρίζονται ότι οι στρατηγικές πρόληψης της έμφυλης βίας στον κυβερνοχώρο απαιτούν κοινή και συλλογική προσπάθεια ατόμων, οργανισμών και κυβερνήσεων (Powell and Henry, 2017: 253-254). Με βάση αυτή την προσέγγιση, η **ισότιμη ψηφιακή πολιτειότητα** ορίζεται ως ατομική και οργανωτική δέσμευση για την προστασία της «ικανότητας των χρηστών/τριών του διαδικτύου να συμμετέχουν ελεύθερα στις ποικίλες πολιτικές, κοινωνικές, οικονομικές και πολιτιστικές ευκαιρίες του διαδικτύου, γεγονός που ενημερώνει και διευκολύνει τη συμμετοχή τους στα κοινά» (Citron and Norton, 2011: 1440).

Σε μικρο-επίπεδο, εντάσσονται δράσεις που αναλαμβάνουν άτομα για την τεκμηρίωση και αναφορά περιεχομένου μίσους και παρενόχλησης, καθώς και εκπαιδευτικά προγράμματα που στοχεύουν στη διδασκαλία δεξιοτήτων ψηφιακής πολιτειότητας, πλαισιώνοντας τις εκπαιδευτικές πρωτοβουλίες με θετικά μηνύματα σχετικά με την ισότιμη συμμετοχή και τον σεβασμό και απαλείφοντας φοβικές στρατηγικές, οι οποίες σημάδεψαν την προηγούμενη εκπαίδευση σχετικά με την ασφάλεια στο διαδίκτυο (Jones and Mitchell, 2016:2064). **Σε μεσο-επίπεδο**, οι πάροχοι υπηρεσιών θα πρέπει να απαιτούν από τα μέλη τους να ταυτοποιούνται συστηματικά, και η ταυτότητά τους να επαληθεύεται πριν χρησιμοποιήσουν την υπηρεσία, δεδομένου ότι η διαδικτυακή ανωνυμία, η οποία έχει χαιρετιστεί ως κομβική για την ελευθερία και τη δημοκρατία του διαδικτύου, δεν θα πρέπει να υπερισχύει συστηματικά του δικαιώματος στην ασφάλεια. Επιπλέον, η βελτίωση της ισότητας των φύλων στις εταιρείες τεχνολογίας, η προορατική διεξαγωγή ελέγχων για τις

έμφυλες επιπτώσεις κατά την ανάπτυξη προϊόντων και υπηρεσιών, και η ανάληψη δράσης για την εξέταση των τρόπων με τους οποίους οι τεχνολογίες ενδέχεται να χρησιμοποιηθούν καταχρηστικά για τη διευκόλυνση της έμφυλης βίας, αποτελούν και αυτά βασικά μέτρα που συμβάλλουν στην πρόληψη (Wajcman, 2013). Σε **μακρο-επίπεδο**, την ισότιμη ψηφιακή πολιτειότητα μπορούν να προωθήσουν και να υποστηρίξουν η εκπαίδευση της κοινότητας, οι εκστρατείες ευαισθητοποίησης, οι κατευθυντήριες γραμμές κρατικών προγραμμάτων διδασκαλίας που εντάσσουν τις δεξιότητες ψηφιακής πολιτειότητας στην πρωτοβάθμια ή / και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, και η χρηματοδότηση πρωτοβουλιών που αποσκοπούν στην ενίσχυση της συμμετοχής περιθωριοποιημένων ομάδων στον τεχνολογικό σχεδιασμό (Powell and Henry, 2017: 260-261).

Τέλος, **τα κινήματα των επιζωσών και ο διαδικτυακός ακτιβισμός μπορούν να ηγηθούν της αλλαγής υποχρεώνοντας τις κυβερνήσεις και τις εταιρείες να επιδείξουν προορατικότητα στην προώθηση της ισότιμης ψηφιακής πολιτειότητας**. Αυτά τα κοινωνικά κινήματα μπορούν να συμβάλλουν, αμφισβητώντας τις δομές και τις κουλτούρες που υποστηρίζουν την έμφυλη βία, και να προσφέρουν ένα αίσθημα (άτυπης) δικαιοσύνης/δικαίωσης ως απάντησης στις καθημερινές παραβιάσεις που βιώνουν οι γυναίκες και τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα. Η ψηφιακή ή άτυπη δικαιοσύνη, μαζί με τον διαδικτυακό φεμινιστικό ακτιβισμό, μπορούν να μετριάσουν τις επιπτώσεις της έμφυλης βίας, με την αμφισβήτηση της κουλτούρας του βιασμού και της εσφαλμένης αναγνώρισης (ταυτότητας) φύλου που αποτελούν τη βάση για τη θυματοποίηση των γυναικών, τόσο στον πραγματικό όσο και στον διαδικτυακό κόσμο. Αυτό συμβάλλει περαιτέρω στη δημιουργία μιας ψηφιακής πολιτειότητας βασισμένης στην ίση αξία και αξιοπρέπεια (Powell and Henry, 2017: 271-298).

Βιβλιογραφία

Bakalis, C. (2018). Rethinking cyberhate laws. *Information and Communications Technology Law*, 27(1), 86–110.

Citron, D. K., & Norton, H. (2011). Intermediaries and hate speech: Fostering digital citizenship for our information age. *BUL Rev*, 91, 1435.

Coe, P. (2015). The social media paradox: An intersection with freedom of expression and the criminal law. *Information and Communications Technology Law*, 24(1), 16–40.

Council of Europe/CoE, (2022). The digital dimension of violence against women as addressed by the seven mechanisms of the EDVAW Platform. Thematic paper adopted by the Platform of Independent Expert Mechanisms on Discrimination and Violence against Women (EDVAW Platform) at its 14th meeting on 17 November 2022. <https://rm.coe.int/thematic-report-on-the-digital-dimension-of-violence-against-women-as-/1680a933ae>

Council of Europe/CoE, (2021). GREVIO General Recommendation No. 1 on the digital dimension of violence against women adopted on 20 October 2021. <https://rm.coe.int/grevio-rec-no-on-digital-violence-against-women/1680a49147>

EIGE (2022). Combating Cyber Violence against Women and Girls. <https://eige.europa.eu/publications-resources/publications/combating-cyber-violence-against-women-and-girls>

EIGE (2018). *Gender Equality and Youth: Opportunities and risks of digitalisation*, Publications Office of the European Union, Luxembourg https://eige.europa.eu/sites/default/files/documents/20194287_mhae18101enn_pdf.pdf

EIGE (2017). Recommendations for Eurostat, available at http://eige.europa.eu/sites/default/files/eu_recommendations_term_and_inds_study_2016.pdf

European Commission, Directorate-General for Justice and Consumers, Sosa, L., De Vido, S., (2021) *Criminalisation of gender-based violence against women in European states, including ICT-facilitated violence – A special report*, Publications Office, 2021, <https://data.europa.eu/doi/10.2838/960650>

European Commission (2020). Report from the Commission to the European Parliament and the Council on the implementation of Directive 2012/29/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime, and replacing Council Framework Decision 2001/220/JHA, COM (2020) 188 final, Brussels, 11 May <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2020%3A188%3AFIN>

European Commission, Directorate-General for Justice and Consumers, (2018). *Report on equality between women and men in the EU 2018*, Publications Office, 2018, <https://data.europa.eu/doi/10.2838/168837>

European Commission, Directorate-General for Migration and Home Affairs, Armstrong, J., Tünte, M., Kelly, L., et al. (2016). *Study on the gender dimension of trafficking in human beings – Final report*, Publications Office of the European Union, Luxembourg. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/b2412e8e-eb82-11e5-8a81-01aa75ed71a1>

European Parliament (2023). ***I REPORT on the proposal for a directive of the European Parliament and of the Council on combating violence against women and domestic violence. (COM (2022)0105 – C9-0058/2022 – 2022/0066(COD)). Committee on Civil Liberties, Justice and Home Affairs, Committee on Women's Rights and Gender Equality. A9-0234/2023. 6/7/2023. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2023-0234_EN.html

European Parliament, Policy Department C: Citizens' rights and constitutional affairs (2018). *Cyber violence and hate speech online against women. Study for the FEMM Committee*. Author: Adriane Van Der Wilk.

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/604979/IPOL_STU\(2018\)604979_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/604979/IPOL_STU(2018)604979_EN.pdf)

European Parliament, Policy Department C: Citizens' rights and constitutional affairs (2016). Cyberbullying among young people. Study for the LIBE Committee. Authors: Virginia Dalla Pozza, Anna Di Pietro, Sophie Morel, Emma Psaila. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/571367/IPOL_STU\(2016\)571367_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/571367/IPOL_STU(2016)571367_EN.pdf)

European Parliamentary Research Service/EPRS (2021). Combating gender-based violence: Cyber violence European added value assessment. Niombo Lomba, Cecilia Navarra and Meenakshi Fernandes, European Added Value Unit, Directorate-General for Parliamentary Research Services (EPRS). [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_STU\(2021\)662621](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_STU(2021)662621)

Fundamental Rights Survey (2019). Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2019. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2019-fundamental-rights-report-2019_en.pdf

Fraser, N. (2007). Reframing justice in a globalizing world. In D. Held and A. Kaya (Eds.), *Global inequality* (pp. 252–272). Cambridge, UK: Polity Press.

Georgiou, N., Maspero, A. (2022). Policy Brief - Cybercrime Situation in Greece. The Policy Brief was prepared by the Cybercrime Division of the Hellenic Police, as part of INFINITY T10.5. https://www.h2020-infinity.eu/sites/default/files/2022-02/pb_cybercrime_hellenicpolice_final.pdf

Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence (GREVIO), (2021). GREVIO General Recommendation No. 1 on the digital dimension of violence against women adopted on 20 October 2021.

Henry, N., Vasil, St., Witt, A., (2021). Digital citizenship in a global society: a feminist approach. *Feminist Media Studies*. 22. 1-18. 10.1080/14680777.2021.1937269.

Henry N., Powell, A. (2018). Technology-Facilitated Sexual Violence: A Literature Review of Empirical Research, Trauma, Violence, & Abuse, vol. 19, 2: pp. 195-208.

Henry, N., & Powell, A. (2016). Sexual violence in the digital age: The scope and limits of criminal law. *Social & Legal Studies*, 25(4), 397–418.

Human Rights Council (2018). Thirty-eighth session, 18 June–6 July 2018, “Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences on online violence against women and girls from a human rights perspective”, available at https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/.../Session38/.../A_HRC_38_47_EN.docx

Kerremans, A., Wuiame, N., & Denis, A., (2022). RESISTIRE Factsheet: Creating Safe Digital Spaces. Zenodo. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7035486>

Lannazzone, S., Clough, L., & Griffon, L. (2021). Spaces of violence and resistance: Women's rights in the digital world: The scenario in the MENA region. *EuroMed Rights*. <https://euromedrights.org/publication/onlinegender-based-violence-what-scenario-for-the-mena-region/>

Massanari, A. (2015). “#Gamergate and The Fapping: How Reddit's algorithm, governance, and culture support toxic technocultures”, *New Media & Society*, https://www.researchgate.net/publication/283848479_Gamergate_and_The_Fapping_How_Reddit's_algorithm_governance_and_culture_support_toxic_technocultures

Powell, A., & Henry, N. (2017). *Sexual violence in a digital age*. Palgrave Macmillan

Rima, A., (2015) End violence: Women's rights and safety online. From impunity to justice: Improving corporate policies to end technology-related violence against women. Association for Progressive Communications (APC), March 2015.

Roberts, L., (2022). The Double Bind of Cyberviolence. *Alternative policy solutions*. <https://aps.aucegypt.edu/en/articles/771/the-double-bind-of-cyberviolence>

Suarez Estrada, M. (2021). Feminist struggles against criminalization of digital violence: Lessons for internet governance from the global south. *Policy & Internet*, 1–14. <https://doi.org/10.1002/poi3.277>

Suzor, N., Dragiewicz, M., Harris, B., Gillett, R., Burgess, J., & van Geelen, T. (2019). Human rights by design: The responsibilities of social media platforms to address gender-based violence online. *Policy & Internet*, 11(1), 84–103.

UN, Human Rights Council (2018). Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences on online violence against women and girls from a human rights perspective. A/HR/C/38/47.

UN Broadband Commission for Digital Development Working Group on Broadband and Gender (2015). Cyber violence against women and girls. A world-wide wake-up call.

UN General Assembly (2020). *Intersection of Two Pandemics: COVID-19 and violence against women*, Report of the Special Rapporteur on violence against women, A/75/14, 24 July <https://www.ohchr.org/en/intersection-two-pandemics-covid-19-and-violence-against-women>

UN General Assembly. (2006). *In-depth study on all forms of violence against women. Report of the Secretary-General*. <https://www.un.org/womenwatch/daw/vaw/SGstudyvaw.htm>

UN Women (2023). The State of Evidence and Data Collection on Technology-facilitated Violence against Women. <https://www.unwomen.org/sites/default/files/2023-04/Brief-The-state-of-evidence-and-data-collection-on-technology-facilitated-violence-against-women-en.pdf>

UN Women, (2022). Accelerating efforts to tackle online and technology facilitated violence against women and girls. <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2022/10/accelerating-efforts-to-tackle-online-and-technology-facilitated-violence-against-women-and-girls>

UN Women (2020a). 'Online and ICT-facilitated violence against women and girls during COVID-19', EVAW COVID-19 Briefs, New York. <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2020/04/brief-online-and-ict-facilitated-violence-against-women-and-girls-during-covid-19>

UN Women (2020b). *Background Paper: A synthesis of evidence on the collection and use of administrative data on violence against women*, New York <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2020/02/background-paper-synthesis-of-evidence-on-collection-and-use-of-administrative-data-on-vaw>

UN Women, WHO (2023). Technology-facilitated Violence Against Women: Taking stock of evidence and data collection. <https://www.unwomen.org/sites/default/files/2023-04/Technology-facilitated-violence-against-women-Taking-stock-of-evidence-and-data-collection-en.pdf>

Wagner, A. (2020). Tolerating the trolls? Gendered perceptions of online harassment of politicians in Canada. *Feminist Media Studies*. <https://doi.org/10.1080/14680777.2020.1749691>

Wajcman, J. (2013). *TechnoFeminism*. Oxford: Wiley.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΜΕΝΑ ΜΕΡΗ στα οποία απευθύνεται το ενημερωτικό σημείωμα:

ΕΘΝΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

I. ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

- Διαρκής Επιτροπή Μορφωτικών Υποθέσεων
- Διαρκής Επιτροπή Δημόσιας Διοίκησης, Δημόσιας Τάξης και Δικαιοσύνης
- Ειδική Μόνιμη Επιτροπή Ισότητας, Νεολαίας και Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

II. ΥΠΟΥΡΓΕΙΑ

- Υπουργείο Δικαιοσύνης
- Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων
- Υπουργείο Κοινωνικής Συνοχής και Οικογένειας: i) Υφυπουργός Κοινωνικής Συνοχής και Οικογένειας, ii) Γενικός Γραμματέας Ισότητας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, iii) Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (Κ.Ε.Θ.Ι.)
- Υπουργείο Εσωτερικών
- Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου
- Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη: Διεύθυνση Δίωξης Ηλεκτρονικού Εγκλήματος της Ελληνικής Αστυνομίας
- Υπουργείο Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού
- Υπουργείο Ψηφιακής Διακυβέρνησης

III. ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΕΣ ΑΡΧΕΣ

- Συνήγορος του Πολίτη
- Επιθεώρηση Εργασίας
- Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα
- Αρχή Διασφάλισης του Απορρήτου των Επικοινωνιών (ΑΔΑΕ)
- Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης (ΕΣΡΤ)

IV. ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΟΙ ΣΥΛΛΟΓΟΙ

- Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών
- Ένωση Δικηγόρων Θεσσαλονίκης

V. ΑΛΛΟΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ

- Ίδρυμα Τεχνολογίας και Έρευνας (ΙΤΕ) – Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

VI. ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ

- Επιτροπή Δικαιωμάτων των Γυναικών και Ισότητας των Φύλων (FEMM)
- Υποεπιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (DROI)
- Επιτροπή Απασχόλησης και Κοινωνικών Υποθέσεων (EMPL)
- Επιτροπή Πολιτισμού και Παιδείας (CULT)
- Επιτροπή Πολιτικών Ελευθεριών, Δικαιοσύνης και Εσωτερικών Υποθέσεων (LIBE)

VII. ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

- Επιτροπή Grevio
- Κοινοβουλευτική Συνέλευση – επιτροπές: i) Επιτροπή Ισότητας και Απαγόρευσης των Διακρίσεων - Υποεπιτροπή Ισότητας των Φύλων ii) Επιτροπή Πολιτισμού, Επιστημών, Παιδείας και Μέσων Επικοινωνίας, Υποεπιτροπή Μέσων Επικοινωνίας και Κοινωνίας της Πληροφορίας iii) Επιτροπή Νομικών Υποθέσεων και Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Υποεπιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

VIII. ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΣΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ (EIGE)

IX. ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΘΕΜΕΛΙΩΔΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ (FRA)

44

ΜΚΟ – σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο